Berla
erfgoedkring vzw

Nr 163

November 2026



Berla erfgoedkring vzw

gedrukt door de gemeente Meise meer dan gewoon

VOORWOORD

Beste leden,
Beste lezers,

met veel plezier stellen wij u een unieke samenwerking voor rond de tentoonstelling

« ADIÓS MAMÁ CARLOTA – EEN VERGETEN KEIZERIN ».

Toen het Agentschap Plantentuin Meise ons uitnodigde om, samen met de Mexicaanse ambassade, aan deze tentoonstelling mee te werken, ging Berla daar graag op in. Het werd het begin van een inspirerend project waarin geschiedenis, lokaal erfgoed en samenwerking samenkomen.

Charlotte fascineert ook nu nog door haar uitzonderlijk levensverhaal en de mysteries die haar tot op vandaag omringen.
Haar verblijf van bijna vijftig jaar in het kasteel van Boechout maakt haar bovendien tot een markante historische figuur voor Meise en de ruime omgeving.

Aan de tentoonstelling werkten we belangeloos en met grote betrokkenheid van vele mensen mee. We schreven de teksten voor de tijdlijn, verzorgden de vormgeving van panelen en documenten, verrichtten archiefonderzoek, maakten stukken klaar voor presentatie, bouwden de opstelling en namen samen met de actrices en de filmploeg video- en audiofragmenten op. Een pianiste verzorgde haar lievelingsmuziek voor de achtergrond.

De tentoonstelling is van **1 november 2026** tot en met **2 mei 2027** te bezoeken tijdens de openingsuren van de plantentuin, in het kasteel van Boechout, Nieuwelaan 38, 1860 Meise.

Bijzondere dank gaat uit naar dr. Jos Pauwels, die voor onze kring de tekst uit zijn boek "*De waanzin van Charlotte*" herwerkte. In dit tijdschrift leest u het resultaat.
En ter gelegenheid van de honderdste verjaardag van Charlottes sterfdag geeft hij op dinsdag **19 januari 2027** om 19.30 uur een gratis lezing in kasteel van Boechout.
Wij kijken ernaar uit u op beide activiteiten te mogen verwelkomen en wensen u veel leesplezier.

Marie Jeanne Thaelemans,
activiteitencoördinator.

INHOUD

Jos Pauwels – De waanzin van Charlotte ..... 3 - 39
Flyer tentoonstelling ..... 40 - 41
Info over de kring & sponsoring ..... 42 - 48

Op de omslag: prinses Charlotte – toegeschreven aan Jan-Frans Portaels, 1857 *(collectie WHI ref. 506543a).*

*In 2000 verscheen het boek "*De waanzin van Charlotte – prinses van België, keizerin van Mexico*" onder redactie van Jos Pauwels. Het boek heeft de tand des tijds perfect doorstaan en is nog steeds een van de belangrijkste en meest toegankelijke werken over dit onderwerp.*
De auteur (°1956), zelf oud-Meisenaar, is doctor in de agogische wetenschappen, theaterwetenschapper en psychotherapeut. Hij was jarenlang verbonden aan de opleiding Sociaal Werk van de AP Hogeschool Antwerpen en werkt nu hoofdzakelijk als auteur. Hij was zo vriendelijk zijn beschrijving van het leven van Charlotte voor ons tijdschrift terug even onder handen te nemen, waarvoor onze hartelijke dank.

De waanzin van Charlotte

Jos Pauwels

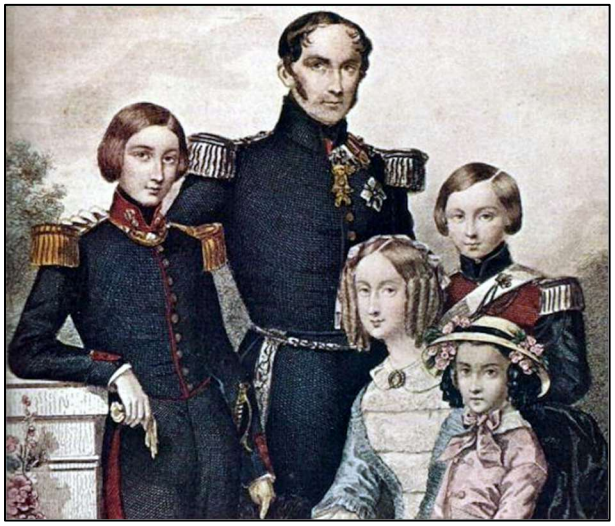
« *Mijnheer, heeft men u gezegd dat men een echtgenoot heeft gehad, mijnheer, een keizer, of een koning? Een groot huwelijk, mijnheer, en dan... de waanzin. De waanzin komt door de gebeurtenissen...!* »
Charlotte, keizerin van Mexico

Inleiding

Dit verhaal is echt en waarachtig, zo waar als elk persoonlijk verhaal. Het is gebaseerd op een bloemlezing van brieven, dagboeken en getuigenissen. De dagboeken en getuigenissen zijn geschreven met de hoop dat de lezer zou erkennen wat een held, belangrijk vorst, machtig keizer of goed mens de getuige was. De brieven verhalen een subjectieve, persoonlijke werkelijkheid. Dikwijls vertellen ze niet de waarheid maar willen ze de bestemmeling geruststellen of dienen ze om zand in de ogen te strooien van diegene die (bezorgd) wil weten wat gebeurt. Elk auteur schrijft vanuit de overtuigingen die hem eigen zijn en die horen bij tijd, stand en persoon. Hij betuigt eerbied, sympathie, weerzin of medelijden voor zijn personages.
Wat op deze bronnen gebaseerd is kan moeilijk anders dan 'waar' zijn. Het onderscheid tussen geschiedenis en `petite histoire' is klein. Bestaat er wel een verschil zoveel jaar na de feiten? Wie zou jij zijn als je in deze geschiedenis een rol mocht kiezen?

De kindertijd van Charlotte

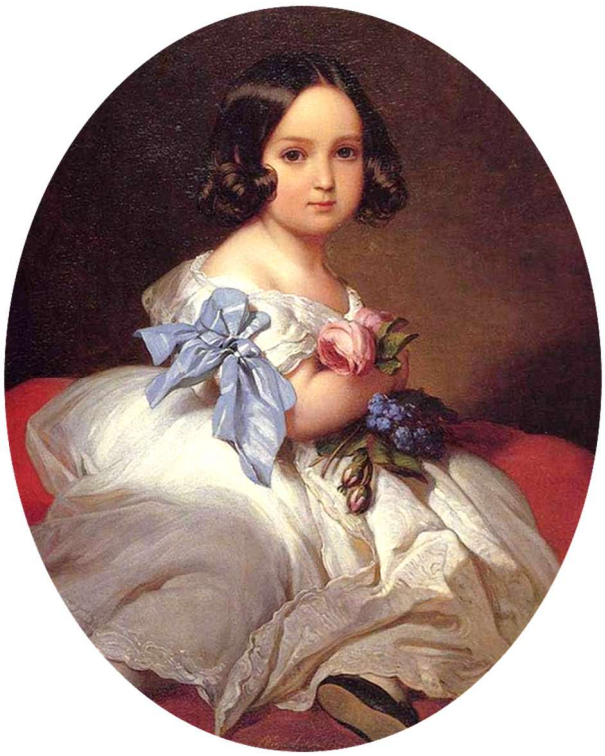
1840, Louise-Marie van Orléans, onze eerste koningin, is zwanger van haar vierde kind. De zwangerschap is opnieuw uiterst zwaar. Op 7 juni 1840 wordt Charlotte geboren. Vader Leopold is ontgoocheld dat het een meisje is.
Zijn oudste zoon Louis-Philippe, genoemd naar de vader van Louise, de koning van Frankrijk, leefde amper een jaar. Leopold hoopte op een extra zoon om de troonopvolging te verzekeren. Maar Charlotte blijkt een mooi, gezond, levendig en hartelijk kind. Ze vertedert haar vader. Samen met haar broers Leopold ("*Leo*") en Filips ("*Lipchen*") wordt zij streng opgevoed.
Het is vooral Louise die deze verantwoordelijkheid neemt. De kinderen studeren tot tien uur per dag. Op het programma staan: geheugenoefeningen, Latijn, wiskunde, Frans, kalligrafie, aardrijkskunde, literatuur, welsprekendheid, geschiedenis, Duits. Ook Nederlands staat op het programma. Hendrik Conscience die hiervoor wordt aangetrokken zal zijn lessen nooit moeten geven.
Charlotte krijgt dezelfde opvoeding als haar twee broers. Zij wijdt zich bijzonder gewetensvol aan haar studie. Al vlug drukt ze zich zonder moeite uit in verschillende talen en stuurt ijverig briefjes naar vader in het Duits, het Frans en het Engels. Ze is duidelijk de vlijtigste studente van de drie. Ze blijkt bijzonder hongerig naar kennis.



Het gezin van Leopold I
– schilderij Charles Baugniet, circa 1850.

Leopold is protestant, maar de kinderen worden, zoals gestipuleerd in de huwelijksovereenkomst, katholiek opgevoed. De redemptorist Dechamps is verantwoordelijk voor de spiritueel-godsdienstige opvoeding van de kinderen.

Terwijl de koningskinderen opgroeien, is de koning steeds vaker op reis. Louise zit vaak alleen. De koning houdt van vrouwelijk schoon. In de *Rue Royale*, aan de rand van het park, woont Arcadie Meyer. Zij koketteert in de *Rue de la Madeleine*, de chique winkelstraat van Brussel, met haar schoonheid en haar koninklijke bastaard.
Het is niet de eerste en niet de laatste keer dat Leopold ontrouw is, wel de meest schaamteloze. Op het moment dat hij haar leert kennen is hij 55, zij minderjarig. Hij laat haar trouwen met zijn stalmeester om de juridische problemen uit de weg te gaan. Na het huwelijk vertrekt stalmeester Meyer naar Coburg. Het bed van Arcadie is vrij voor de koning.



Charlotte als kind
– schilderij Franz Xaver Winterhalter, 1842.

De politieke onrust groeit in Europa. De gedachte van de revolutie verspreidt zich. In Vlaanderen worden de jaren '40 gekenmerkt door een ernstige economische crisis.
Van 1846 tot 1848 zakt de levensstandaard naar een absoluut dieptepunt en na een mislukte aardappeloogst gaan onze streken gebukt onder grote hongersnoden. In mei '47 worden in Brussel, Doornik, Gent en Rijsel bakkerijen aangevallen en geplunderd. Als er werk is, bestaat het gezinsinkomen rond 1850 gemiddeld uit 1 tot 1,5 frank loon voor de huisvader-fabrieksarbeider, aangevuld met 0,70 frank van zijn werkende vrouw en 0,50 frank per werkend kind. Voor dat loon werkt men 12 tot 14 uur per dag. Het volledige loon wordt besteed aan voeding, kleding en huisvesting. Een brood kost 0,35 frank.
Tot 1866 bestaat er een systeem waarbij de werknemer verplicht wordt zijn inkopen te doen in de (dure) winkel van zijn werkgever. Gemiddeld 20% van de bevolking heeft geen werk en is aangewezen op de armenzorg. Vanuit Vlaanderen trekken duizenden hongerige arbeiders naar de Waalse steenkoolmijnen.

Leopold I gedraagt zich tegenover de sociale ellende als een vorst van het *ancien régime*. Hij denkt er niet aan sociale maatregelen te nemen. De overheid zorgt uitsluitend voor de economische bloei en voor rust en orde. Economisch welzijn betekent politieke stabiliteit. Liefdadigheid en steun aan de armen worden overgelaten aan de kerk en de begoeden. Op die manier worden, volgens Leopold, sociale opstanden in de kiem gesmoord.
Het was onder andere de sociale ellende, veroorzaakt door systemen van economische uitbuiting, die de kiem vormde voor het ontstaan van de eerste arbeidersbewegingen. Karl Marx vluchtte, na in '43 verbannen te zijn uit Duitsland, in 1845 van Parijs naar Brussel. Het *communistisch manifest* werd geschreven op de Grote Markt in Brussel, in de schaduw van het paleis. In 1849 liet onze koning hem met vrouw en kinderen het land uit zetten.

In het paleis te Laken maakt Louise zich zorgen over haar ouders en familie in Frankrijk. De gekroonde hoofden zijn de grote Franse revolutie van 1789 niet vergeten. Hun positie is onvast en ze voelen zich allesbehalve veilig. Bovendien is er ook de dreiging van een Franse invasie in België. Het gezin maakt zich klaar om desnoods naar Londen te vluchten.
Al deze zorgen, de afwezigheid en de openlijke ontrouw van Leopold, de angst voor de veiligheid van haar familie en de bezorgdheid om haar eigen kinderen drukken op de frêle gezondheid van Louise. Ze hoest steeds meer en kampt met een hardnekkige diarree.
Eigenlijk is ze nooit meer gezond geweest sinds de geboorte van Charlotte.

In februari 1848 breekt de Parijse revolte uit. Bij alle conservatieve regimes in Europa zorgt dit voor paniek. Louis-Philippe, Louises vader en haar moeder Marie-Amélie worden afgezet en vluchten naar Londen.
Ook in de andere landen voeren de revolutionairen strijd. In maart breken er gevechten uit in Wenen en Berlijn.
In België komt de revolutie nauwelijks op gang. Een paar opstanden worden door het leger en de politie gemakkelijk onderdrukt. De regering neemt met een paar progressieve wetsvoorstellen, waaronder een sterke verlaging van de kiescijns zodat voortaan dubbel zoveel burgers mogen stemmen, de revolutionairen de wind uit de zeilen.

De dood van de koningin-moeder

In haar brieven toont Louise een diepe genegenheid voor Leopold, haar *Leopich*. Maar Leopold heeft weinig aandacht voor zijn vrouw. Hij reist veel, meestal in gezelschap van o.a. Arcadie Meyer. In de pers verschijnen spotprenten en artikelen over zijn liefdesleven. De eenzaamheid drukt zwaar op Louise.
Ook de kinderen lijden onder zijn afwezigheid en de verwijdering tussen hun vader en hun moeder. Charlotte dringt meermaals aan op de aanwezigheid van haar vader. Van op zijn domein Ciergnon weigert hij over te komen en laat hij hen weten dat ze niet welkom zijn in de Ardennen. In de lente van 1850 bezoekt Louise haar ouders in Engeland.
Als ze terugkomt is Charlotte zwaar ziek. Ze heeft de kinkhoest. Charlotte krijgt homeopathie, Louise waakt dag en nacht bij haar bed. Charlotte geneest, maar ondertussen wordt Louise zelf steeds zieker. Louis-Philippe sterft in Esher (Surrey) op 26 augustus 1850. De pers is ongewoon scherp voor hem en schildert hem af als een 'dubbelzinnig' vorst met 'minderwaardige kwaliteiten'.

Victor Hugo, die erg bevriend was met Louis-Philippe, is een van de enigen die hem verdedigt. In *Les Misérables* beschrijft hij hem als' *één van de beste prinsen die ooit op de troon kwamen*.' Victor Hugo was zijn hele leven met esoterie en het gnostische, kabbalistische en hermetische denken bezig. Dat is ook duidelijk in zijn werken terug te vinden. In *De gebochelde van de Notre Dame* herkennen we de kennis van de verhoudingen en wetten in de gotische architectuur, eigen aan de tempeliers.

Deze kritieken op haar vader doen Louise bijzonder veel pijn. Ze verschijnt minder en minder in het openbaar, er wordt verteld dat ze zwaar ziek is.
In augustus 1850 jouwt het volk Madame Meyer uit en later gooit men haar ruiten in als spontane uiting van sympathie voor de koningin. Het volk kiest de kant van Louise.
Leopold krijgt veel kritiek om zijn affaire met Arcadie. Hij is zich wel bewust van Louises ziekte.
Op 27 september schrijft hij aan zijn nicht koningin Victoria: *'Zij was in haar jeugd al vaak bewusteloos zonder enige aanleiding. En na 1830 was zij eigenlijk nooit meer echt gezond, en in frisse toestand. (...) Ik geloof dat er een soort van morbide voorbestemdheid bestaat in de Orléansfamilie*.' [1]

In september laat hij Louise naar Oostende brengen. Het is een onbegrijpelijke beslissing. Vermoedelijk wil hij Louise weg uit Laken om zo de onrust om Arcadie te stillen. Het huis in de Langestraat [2] is niet goed uitgerust en eerder klein. De familie logeert in *hotel Fonteine* in dezelfde straat. Marie-Amélie, die uit Engeland overkomt, slaapt in een piepklein kamertje dicht bij haar dochter. De koning reist heen en weer van Laken naar Oostende.

Louise gaat zienderogen achteruit. Op 11 oktober 1850 geeft zij de strijd op en sterft in de armen van haar moeder Marie-Amélie. Vooraleer te sterven draagt ze de zorg voor Charlotte over aan haar jeugdvriendin gravin d'Hulst.
België rouwt, de vlaggen hangen halfstok op de schepen, de belforten dragen rouwvlaggen, de locomotieven denderen met zwarte vlaggen door het land. In de koninklijke crypte in Laken huilen de kinderen om hun moeder.

Charlotte is tien. Ze verliest een liefdevolle, zorgzame moeder. Ze staat voor een gesloten, sombere, afwezige vader. Charlotte Brontë [3]

[1] Uit de kopie van een brief van koning Leopold I aan koningin Victoria, 7 november 1845 – RAW, AKP.
[2] Het oude koninklijke paleis in Oostende situeert zich in de Langestraat 69. Het fungeerde als zomerresidentie van ons vorstenhuis van 1834 tot 1922. In 1867 werd het huis door Leopold II aangekocht. In 1930 ging het bij KB over naar de koninklijke schenking. Nu is het Oostends historisch museum 'De plate' in het huis gevestigd. In de Petrus en Pauluskerk die gebouwd werd tussen 1901 en 1905 bevindt zich een praalgraf voor Louise-Marie.
[3] Charlotte Brontë, in Villette, Londen, 1857.

beschreef hem als volgt: *'De koning is een vijftiger, licht voorovergebogen met grijzende slapen. Zijn aangezicht kan met geen ander vergeleken worden. Rond zijn ogen, zijn wenkbrauwen en zijn mond zijn de rimpels als het ware uitgebeiteld. Daar zat iemand die in stilte leed, een nerveus, zwaarmoedig man.*'

De plicht van een koningskind

Leopold wil dat zijn kinderen 'koninklijk' plichtsbewust opgroeien. Charlotte doet alles met een hardnekkig plichtsbesef. Haar vader, Madame de Bovée en pater Dechamps herinneren haar dagelijks aan `haar hoge verantwoordelijkheid', onophoudelijk wijzen ze haar op haar godsdienstige en morele plicht.
Gravin d'Hulst vraagt haar dagelijks te mediteren.

Charlotte ondergaat een niet onbelangrijke invloed van een mystiek¬magisch-christelijk gedachtegoed. Madame d'Hulst is een jeugdvriendin van Louise. Ze werd geboren als Denise de Grimoard de Beauvoir du Roure en is gehuwd met Joseph Le Sage d'Hauteroche, maar wordt altijd Madame d'Hulst genoemd. Als hartsvriendin van Louise was ze aanwezig bij de geboorte van Charlotte.
Het is in adellijke kringen van die tijd 'bon ton' bezig te zijn met mystieke of occult-esoterische stromingen als de theosofie, de Rosenkruisers en het spiritisme.
Mevrouw d'Hulst was via haar vader reeds aan het Franse hof in aanraking gekomen met het de mystieke overtuigingen van een aantal 'geheime' ordes. En ook Madame de Bovée was gefascineerd door de mogelijkheden van de magie.
Waarschijnlijk probeert ook Charlotte, onder invloed van haar gouvernantes, in een aantal spiritistische experimenten contact te leggen met haar overleden moeder.

Steeds opnieuw komt hetzelfde thema ter sprake: de rekenschap die God vraagt aan de prinsen die hij een stuk van zijn macht heeft toevertrouwd en wie hij de taak oplegt te waken over het heil van de volkeren die hij hen toevertrouwt. Charlotte plooit op zichzelf terug, ze wordt zwijgzaam. Ze leest theologische werken, leest Griekse geschiedschrijvers als Herodotos, leest Plutarchus,...

In 1855 schrijft zij aan Madame d'Hulst [4]: *'De heilige geest heeft met zijn handen zijn gaven in mijn hart gelegd en mij op mijn pad gezet. Ik hoop dat ik nooit dit pad verlaat. Ik zal het medelijden niet waard zijn als ik dat doe (...) Ik kan mijn luiheid niet overwinnen. Ik zondig zo gemakkelijk. Als ik mezelf niet constant bewaak verlies ik mezelf. (...) Ik tracht mezelf te veranderen en soms voel ik een zekere moeheid als ik probeer beter te doen. (...) Soms voel ik een koorts, een waanzin, die zich van mij meester maakt. (...) Ik geloof dat het de duivel is die mij lastig valt.'*

Wat doet de duivel in het hoofd van een 15-jarig meisje? Charlotte creëert voor zichzelf zo'n hoge idealen en verwijt zich stelselmatig deze idealen niet te halen. Het stormt in haar hoofd, is er niemand die dit merkt?
Met haar vader 'praat' Charlotte alleen nog via briefjes. Arcadie is net bevallen van een tweede koninklijke bastaard.
Een paar weken per jaar verblijft Charlotte bij haar grootmoeder Marie-Amélie in Claremont. Die merkt hoe de stemming van Charlotte kan omslaan. Hoe ze soms vertoeft in de zwaarte van haar belangrijke rol om dan plots in een melancholische bui te verzeilen. Ze merkt hoe gesloten Charlotte is en probeert met haar te praten. Charlotte praat, maar zegt niets, ondanks de affiniteit die ze voor haar grootmoeder voelt.
Charlotte neemt meer en meer de rol van haar moeder over. Ze bezoekt instellingen, zit hulporganisaties voor, neemt deel aan banketten en feesten. De verhouding met haar oudste broer Leopold (*Leo*) verloopt niet zonder problemen. Ze houdt niet van zijn cynisme en pesterig gedrag.
Na de dood van Louise sloot ook hij zich af, werd humeurig en somber maar ambitieus. Nochtans is er een duidelijke bezorgdheid voor en medeleven met elkaar. Met haar jongere broer Filips kan ze makkelijker opschieten. Hij is rustig en zachtaardig.

In 1853 reist Leopold met zijn oudste zoon naar Wenen en stelt hem daar zijn toekomstige vrouw voor: aartshertogin Maria-Henriette van Oostenrijk, dochter van Jozef, paladijn van Hongarije en achterkleindochter van de grote Maria-Theresia. Ze moet voor het huwelijk afstand doen van haar rechten op de Oostenrijkse troon.
Henriette is de tegenpool van Leo. Ze is levendig, sportief en een uitstekend ruiter. Ze schildert,

[4] Brief Charlotte aan Mme d'Hulst, Laken 29 december 1855, AKP, Fonds Leopold I, 660.

speelt piano en harp. Henriette en Leo voelen totaal geen aantrekking of interesse voor mekaar. Vader Leopold is niet te vermurwen. Het huwelijk vindt plaats op 22 augustus 1853 in het Brusselse stadhuis en de Sint-Goedelekathedraal.
Henriette voelt zich aangetrokken tot Charlotte die slechts vier jaar jonger is dan zij. Aanvankelijk is Charlotte opgetogen over Henriettes vrouwelijke aanwezigheid in het paleis. Later zal ze zich beklagen over een aantal van haar gewoonten en haar 'weinig verheven' manier van doen.

De huwelijksreis van Leo en Henriette duurt negen maanden en loopt door Duitsland, Oostenrijk, Griekenland, Italië en het Midden-Oosten.
Leo bereidt zorgvuldig zijn koningschap voor. Hij zoekt handelscontacten en mogelijkheden voor de kolonisatie van een gebied. Het spreekt vanzelf dat zijn vader Leopold hem daarin volledig steunt. Onder het bewind van Leopold I worden zeker vijftig pogingen ondernomen om een kolonie te bemachtigen.
Ook na zijn huwelijksreis blijft Leo reizen. In 1860 brengt hij uit Athene een stuk marmer mee waarin hij de woorden: *'Il faut une colonie á la Belgique*' laat griffen en tijdens zijn toespraken in de senaat beklemtoont hij de noodzaak van het veroveren van een kolonie.

Charlotte is intussen bijna 16, en wellicht een van de aantrekkelijkste prinsessen van haar tijd. Donkerbruine ogen met lange wimpers, ravenzwart haar op een albasten huid, een kleine mond en een mooi lichaam dat ze zeer recht houdt. Ze is zich sterk bewust van haar waardigheid en kijkt de wereld uitdagend tegemoet. Leopold zoekt ook voor haar een koninklijke partij. Eind mei 1856 komt Ferdinand-Maximiliaan (*Max*), broer van de Oostenrijkse keizer Franz-Jozef en admiraal van de keizerlijke vloot, na een bezoek aan de Franse keizer Napoleon III, langs in Brussel.

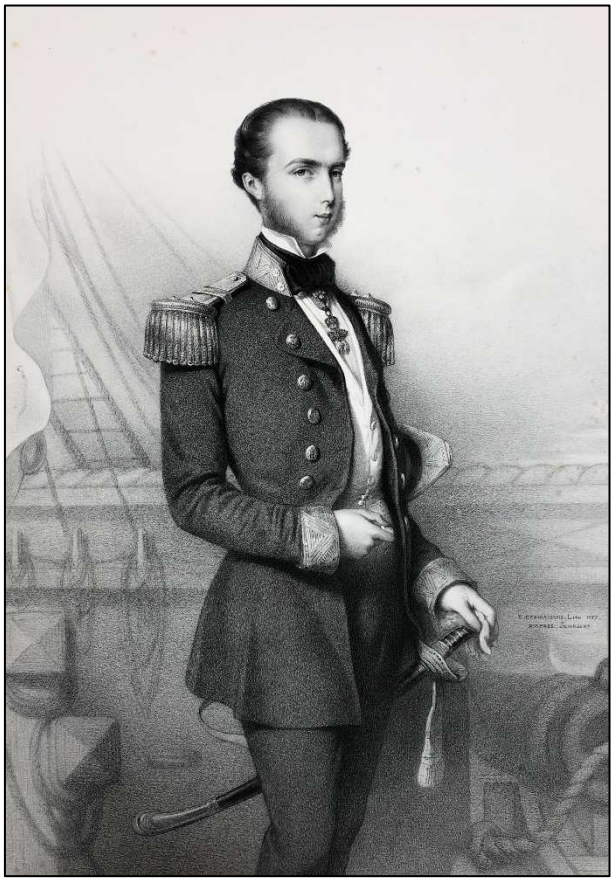
Napoleon III of Lodewijk Napoleon Bonaparte is de neef van Napoleon Bonaparte. In december 1848, na de woelige juniopstanden waarin de arbeiders verslagen werden door het leger en alle socialistische clubs en bladen verboden werden, wordt hij met een grote meerderheid verkozen tot de eerste Franse president. In 1851 schort hij de grondwet op en roept hij zichzelf uit tot keizer.
In 1856 wint hij de Krimoorlog tegen Rusland. In de Krimoorlog bestreed Turkije de territoriale eisen van Rusland. Door de steun die Frankrijk, Groot-Brittannië, Oostenrijk en Sardinië verleenden aan Turkije kreeg de oorlog het karakter van een Europees conflict. Florence Nightingale werd wereldberoemd voor haar rol in de verpleging van de gewonden. Na de val van Sebastopol in 1855, beginnen de vredesonderhandelingen. Rusland moet de soevereiniteit van Turkije erkennen. In Parijs is er geld en plezier, Offenbach en de *French cancan*. Max gaat in Parijs kennismaken met de Franse overwinnaar en hem feliciteren met zijn pasgeboren zoon.
Tijdens zijn 12 dagen durende verblijf groeit er een vriendschap voor Napoleon. Leopold ziet met lede ogen de toenadering van Oostenrijk met Frankrijk.
Wat Max in België komt doen is minder duidelijk. Hoogstwaarschijnlijk wordt hij uitgestuurd om kennis te maken met Charlotte.



Prinses Charlotte
– gravure Émile Desmaisons, 1857.

Een droomprins

Charlotte is als katholieke prinses en dochter van Leopold een uitstekende huwelijkskandidate. Leopold I past, wegens zijn familiale contacten met het Engelse vorstenhuis en zijn achterdocht tegen Frankrijk, uitstekend in de Oostenrijkse politiek.



Aartshertog Maximiliaan
– coll. archief koninklijk paleis.

Max is acht jaar ouder dan Charlotte en populair in vooruitstrevende Weense kringen om zijn geflirt met het liberale gedachtegoed. Ondanks zijn voorkeur voor koning Pedro van Portugal laat Leopold Charlotte door middel van een brief de keuze tussen Max en Pedro. Ook George van Saksen laat zijn interesse in een huwelijk met Charlotte blijken.
Charlotte twijfelt even, maar onder invloed van gravin d'Hulst kiest zij uiteindelijk voor Max. Max is ouder en rijper dan Pedro. Hij reisde naar Trieste, Egypte en het Midden-Oosten. Vermoedelijk spelen het katholieke geloof, de verhouding met het Vaticaan, het gelobby van een aantal 'geheime' ordes en de rol van het Weense hof als culturele trendsetter bij haar keuze een belangrijke rol.
George en Pedro laten hun ontgoocheling duidelijk blijken maar Charlottes beslissing staat vast. Ze creëert rond de figuur van Max een droomprins en schrijft hem alle mogelijke kwaliteiten toe. Max en Charlotte delen een gemeenschappelijke afstamming: Marie-Caroline, moeder van Marie-Amélie en overgrootmoeder van Charlotte was een aartshertogin van Oostenrijk-Lorreinen. De paus verleent de noodzakelijke dispensatie.

In december 1856 komt Max naar Brussel om de bruidsschat te bespreken. De onderhandelingen lopen moeilijk. Leopold is voorzichtig, hij wil zijn bezit en dat van zijn kinderen beschermen. Max en de Habsburgers verwijten hem gierigheid, zij willen zoveel mogelijk uit de overeenkomst halen. Max is arm en met grote bouwwerken gestart. Voortdurend praat hij over vrouwen, geld en fortuin. Leo beschuldigt Max van een walgelijke roofzucht en noteert in zijn dagboek [5] over de onderhandelingen: *'Ze dachten een diamantmijn ontdekt te hebben, het is maar een goudmijn*.'
Max krijgt de gevraagde jaarrente, maar Leopold zorgt ervoor dat er een scheiding van goederen wordt opgemaakt. Alle bezittingen van Charlotte blijven haar persoonlijk eigendom en ze kan zelf beslissen over het beheer en de inkomsten. De uitzet en het bruidskleed van Charlotte worden besteld 'op de groei', Charlotte is immers pas 16.

Voor de jurken wordt hoofdzakelijk met kant gewerkt. Het hof verschaft arbeid aan 13.000 van de 130.000 vrouwen en meisjes die in die tijd als kantwerkster werken.
In de handwerkscholen heersen onvoorstelbare sociale wantoestanden. Vijf- tot twaalfjarige kinderen zitten tot veertien uur lang gebogen de kant te klossen. Ze verzwakken stelselmatig door de slechte verlichting en door de houding bij het werk. Tijdens de 'leertijd' verdienen ze niets. Er wordt hen geen enkele vorm van onderwijs verstrekt. In 1860 kunnen 50% van de mannen en 56% van de vrouwen niet lezen of schrijven. Na hun leertijd verdienen ze 20 centiem per dag, net genoeg voor één roggebrood. De bruidsjurk van Charlotte kost 12.000 frank. [6]

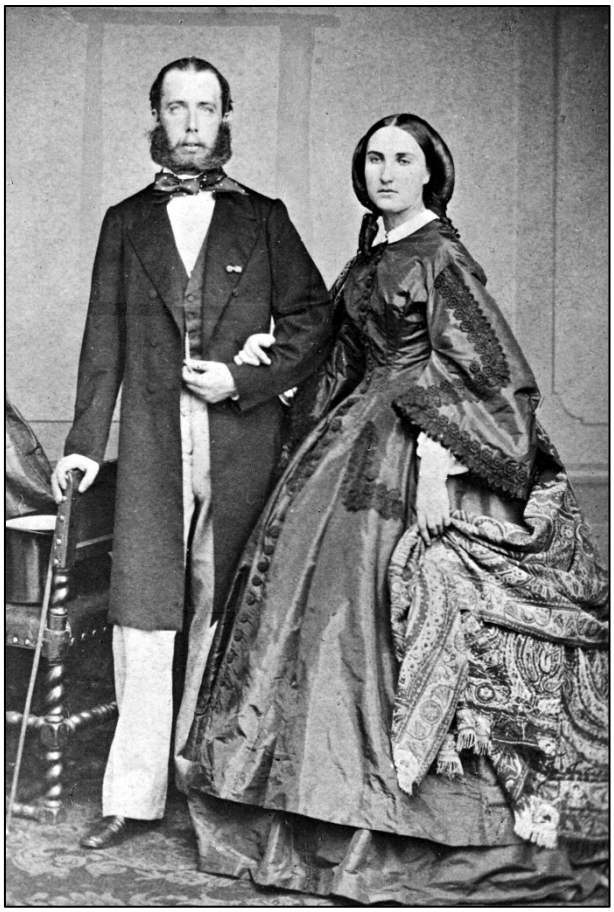
Op aandringen van Leopold en ter gelegenheid van de verloving benoemt Franz-Jozef Max tot gouverneur-generaal van Lombardije¬Venetië.
In de gebieden die onder Oostenrijks bestuur staan in Italië heerst op dat ogenblik onrust en ontevredenheid. Ook de hertogdommen Parma, Modena en Toscane worden in bedwang gehouden door Oostenrijkse garnizoenen.
Engeland en Pruisen stellen voor liberale hervormingen door te voeren in de gebieden. Maar de streken willen geen hervormingen, ze willen los van Oostenrijk.
Max krijgt dus een bijzonder delicate opdracht. Hij is zich daar terdege bewust van.

[5] Journal du duc de Brabant, 3 januari 1857, V. Capron.

[6] Kerckvoorde, in Charlotte, p.48-49.

Terwijl Leopold en Leo het steeds moeilijker krijgen met het karakter van Max, denkt Charlotte in de dagen voor het huwelijk vooral aan haar moeder.
Zij heeft behoefte aan steun. In de brieven van Madame d'Hulst en pater Dechamps wordt zij op haar plicht en verantwoordelijkheid gewezen en op de rekenschap die zij, als gekroond hoofd, zal moeten afleggen aan God.
Haar grootmoeder Marie-Amélie komt een paar dagen vroeger naar Brussel en bereidt Charlotte voor op de eerste huwelijksnacht. De avond voor het huwelijk bidt de koninklijke familie bij het graf van Louise.

Het huwelijk vindt plaats te Brussel op 27 juli 1857. De burgermeester rept zich met het burgerlijk huwelijk. Tijdens de huwelijksmis is er geen muziek. Op de grote markt is er een groot volksfeest. Na de huwelijksnacht vraagt Leo naar Charlottes ervaringen. '*Max was zeer raisonnable, 't is goed gegaan, maar ik was toch verrast, ik was verwonderd dat het zo ging (...), ik berust*.'
Drie dagen na het huwelijk vertrekt het nieuwe paar via Duitsland naar Italië.



Maximiliaan en Charlotte kort na hun huwelijk – coll. archief koninklijk paleis.

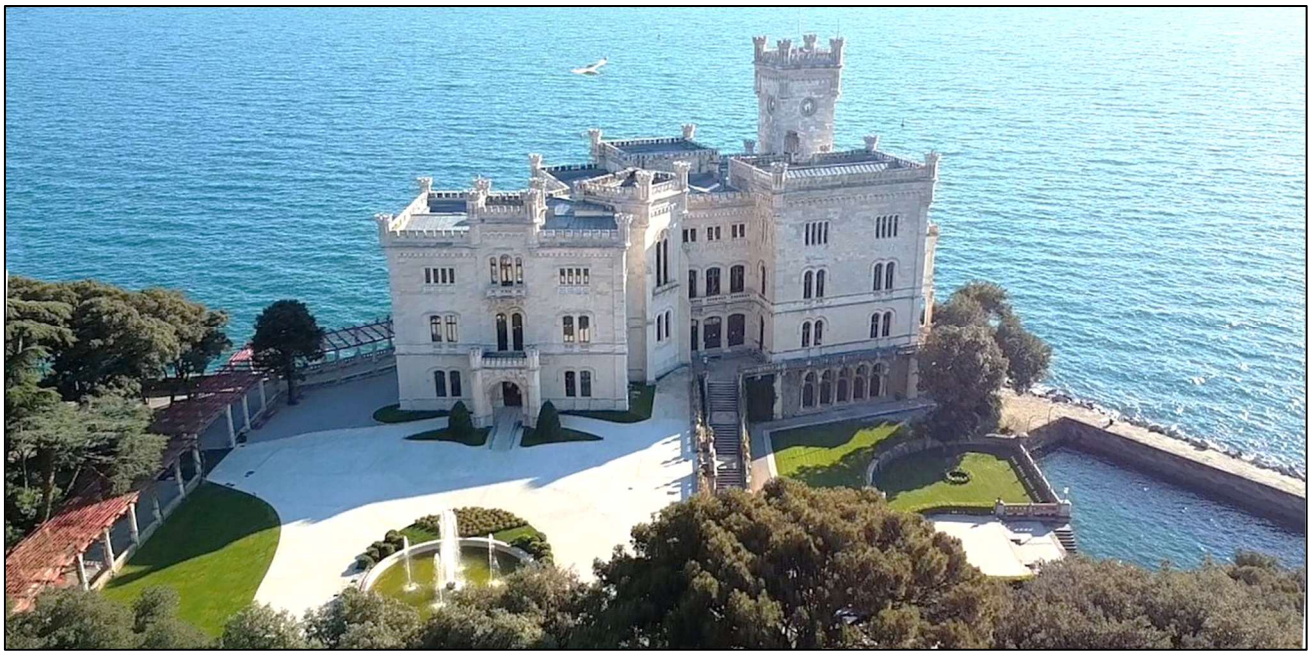
Charlotte neemt zeer moeilijk afscheid van haar familie. In Wenen worden ze verwelkomd door aartshertogin Sofie, haar schoonmoeder.
In de zomerresidentie van de Oostenrijkse vorsten, het *kasteel Schönbrunn*, maakt ze kennis met haar schoonfamilie. Naast Franz-Jozef, haar schoonbroer, zit keizerin Elisabeth, *Sissi* genoemd. Zij wordt beschouwd als de mooiste vrouw van haar tijd. Ze rouwt nog om haar zopas verloren eerste kind.

Trieste en Milaan

De volgende dag bereiken ze Trieste. Het kasteel van Miramar is nog niet voltooid, ze slapen in de Moorse villa in het park. Charlotte is opgetogen, in haar brieven spreekt ze over het zonnige weer en de azuurblauwe zee. Op 6 september reizen zij naar Milaan. Hun residentie wordt het hertogelijk paleis achter de Dom, maar ze verkiezen hun intrek te nemen 15 km verder in kasteel van Monza.

Charlotte spreekt Italiaans om haar onderdanen gunstig te stemmen. Vanaf nu wil ze *Carlotta* genoemd worden. Max leeft op grote voet en organiseert luxueuze etentjes en feesten.
De Italiaanse adel blijft zich verzetten tegen de Oostenrijkers, maar de burgers lijken de liberale maatregelen *(hervorming kadaster, herverdeling van de belastingsdruk, waterwerken in Milaan en Venetië)* van Max te waarderen. Carlotta geniet met volle teugen van haar nieuwe leven. Al gauw blijft Max voor langere periodes afwezig. In de brieven van Carlotta duikt de term '*solitude*' (eenzaamheid) steeds vaker op. Max verblijft van april tot september 1858 in Wenen, zij verblijft alleen in Monza.

Als Max terugkeert is de Italiaanse vrijheidsstrijd losgebroken. Max en Carlotta kunnen zich niet meer in het openbaar vertonen zonder te worden uitgejouwd. In januari vertrekt Carlotta om veiligheidsreden naar Miramar. Max wordt bekritiseerd in Wenen om zijn liberalisme, zijn lakse houding en verspilzucht. Op 21 april 1859 wordt hij door Franz-Jozef ontheven uit zijn functie.
Franz-Jozef zendt een ultimatum aan de koning van Piëmont, Victor-Emmanuel. Cavour, minister-president van Sardinië en architect van de Italiaanse eenheid, had zich intussen van de steun van de Fransen verzekerd.
De oorlog breekt los, Napoleon III stuurt zijn troepen samen met Sardinië in de strijd.



Het kasteel in Miramar.

De Oostenrijkse nederlagen in 1859 nabij de Italiaanse steden Magenta en Solferino kosten aan 61.000 Fransen en 32.000 Oostenrijkers het leven. Het is o.a. door de confrontatie met het geweld in Solferino dat de Zwitserse ambulancier Henri Dunant later het Internationale Rode Kruis opricht. Oostenrijk verliest Lombardije en later Venetië.
Guiseppe Garibaldi, de radicale republikeins-nationalistische volksheld, start met zijn tocht der duizend roodhemden naar het Zuiden (Napels en Sicilië). Behalve voor de eenheid van Italië strijdt Garibaldi ook voor sociale hervormingen en een internationale religieuze broederschap. Alleen omwille van Italiës eenheid beloofde hij trouw aan koning Victor-Emanuel II van Sardinië. Stilaan raakt Italië één. In 1870 volgt Rome.

Max voelt zijn ontheffing in 1859 scherp aan. Het lijkt alsof hij in keizerlijke ongenade is gevallen. Franz-Jozef heeft het moeilijk met de populariteit van Max, die steunt op een royale leefwijze, het kwistig omspringen met geld en zijn kritieken op het gezag van Wenen. Max loopt in de weg. Zo dichtbij lijkt hij een gevaar voor het keizerlijke gezag. Internationaal krijgt Max vooral lof om zijn liberale hervormingspolitiek.

Ontrouw en eenzaamheid

Carlotta leidt een eenzaam en teruggetrokken leven in de villa in Miramar, Max reist. Hij zeilt met Carlotta naar Madeira, laat haar daar achter, zogezegd omdat ze zeeziek is en trekt naar Brazilië. Daar wil hij de hand van een van de dochters van de Braziliaanse keizer Pedro II vragen voor zijn broer Ludwig-Victor. Ondertussen beleeft hij verschillende avontuurtjes. In zijn reisboeken vermeldt hij dat er voor een vrij en onafhankelijk hart als het zijne geen plaats meer is in Europa. Het wordt steeds duidelijker dat hij zijn vrouw vermijdt. Carlotta spant zich in om haar broer Filips te laten trouwen met een Braziliaanse prinses. Het zou België mooie koloniale gebieden opleveren. Maar Filips neemt geen enkel initiatief. Carlotta probeert haar eenzaamheid te breken met ontelbare brieven.

Op bezoek in 1860 merkt Leo dat de realiteit van het leven van Charlotte schril afsteekt tegen de liefdevolle en optimistische verhalen in haar brieven.
Max trekt almaar vaker naar Wenen. Oudejaar 1860 brengt hij door in gezelschap van zijn oude vrienden. Carlotta zit alleen in Miramar. In 1861 is de maat vol. Max besmet haar met een geslachtsziekte [7] die hij opdeed in Brazilië of bij een Weense prostituee. Vanaf dan slapen ze niet meer samen.
De intieme relatie tussen Max en Charlotte is nooit goed geweest. Charlotte hield het bij de woorden *'Ik was verwonderd dat het zo ging en ik berust!'* Haar moeder Louise beschreef het in een brief aan haar moeder duidelijker: *'Ik verdraag hem, ik laat hem begaan, maar ik voel meer weerzin dan genot.*

[7] Idem, p.83-84.

Als hij van mij wilde houden zoals mijn broers, dan zou ik volmaakt tevreden zijn. Er zijn dingen die ijskoud maken en irriteren zoals de eerste dag: ik kan maar niet wennen aan hetgeen men, hetgeen ik, het dierlijke aspect van mijn nieuwe positie zou noemen. Het verwijdert mij, ik walg erbij, het wekt mijn weerzin.' [8]
De daad op zich wordt door het ongeduld van Max nooit een liefdevolle act. Zijn ontrouw herinnert haar aan de ontrouw van haar vader tegenover haar moeder en het lijden van haar moeder. Charlotte is strikt godsdienstig opgevoed en vooral trots. Ze heeft teveel eigenwaarde om zich bij de vernederingen neer te leggen. Max kan vanaf nu alleen nog voor staatszaken op haar rekenen.

In Frankrijk wordt ook keizerin Eugénie geconfronteerd met de vernederende ontrouw van haar man Napoleon III. In een 'diplomatieke beweging' stuurde de minister-president van Sardinië, Cavour, zijn nicht Nini de Castiglione naar Frankrijk om Napoleon te verleiden. Nini wordt de minnares van Napoleon en bepleit met succes de Italiaanse eenmaking. Napoleon houdt het niet bij één minnares. [9]
Gegriefd zoekt Eugénie afleiding in de politiek. Als ze haar oude jeugdvriend Hidalgo, de Mexicaanse afgezant van de conservatieve partij, in Parijs ontmoet is ze enthousiast over zijn plannen. Uitgenodigd door Eugénie in St.-Cloud, het lenteverblijf van de keizerlijke familie, kan Hidalgo zijn visie op de Mexicaanse zaak ook met Napoleon bespreken. Als overtuigd conservatief ijvert Hidalgo voor het herstel van de monarchie in Mexico. De steun van de Fransen is daarbij onontbeerlijk.

De situatie in Mexico

In 1519 vaart de Spanjaard Cortez vanuit het door Colombus ontdekte Cuba een zandige kust op. Hij noemt de plek *'Villa Rica de Vera Cruz'*. In Tenochtitlan, het latere Mexico-City, regeert Montezuma, een Azteekse prins. De Mexicaanse Godheid, Quetzalcoatl, is blank, groot en bebaard. Door zijn uiterlijk beschouwt de inheemse bevolking Cortez als goddelijk. Dank zij die verwarring en heel wat sluwe trucs weet Cortez, met een handvol mannen, Mexico te veroveren. Drie eeuwen van wrede en bloedige Spaanse onderdrukking, uitbuiting en inquisitie volgen.

Nadat Napoleon in 1808 de Bourbons afzette en zijn broer aan het hoofd van Spanje plaatste werd het ook in de Spaanse koloniën zeer onrustig. Augustin Iturbide riep op 12 februari 1812 de Mexicaanse onafhankelijkheid uit. In Mexico volgde na 300 jaar koloniale overheersing opstand na opstand, staatsgreep na staatsgreep. Tussen 1821 en 1861 kende Mexico 60 opstanden.

De conservatieve, monarchistische en klerikale stromingen staan daarbij tegenover een liberale, antiklerikale groep. De kerk is op dat moment een niet te omzeilen machtsfactor. In de koloniale tijd heeft zij, net als het leger en de aristocratie, belangrijke voorrechten verworven. Zo bestaat er een verplichte kerkbelasting van 10% en is het begraven van doden zonder toestemming van de kerk onwettig. Alleen de clerus kan koppels in de echt verbinden. Voor deze handelingen vragen zij vaak buitensporig hoge vergoedingen die zwaar op de schouders van de bevolking drukken.
Bovendien bestaat er nog steeds een systeem van schuldslavernij. Plantage-eigenaren betalen hun landarbeiders (meestal indianen) een loon dat niet volstaat om zichzelf en hun gezin te voeden en te kleden. Om toch te overleven is de werknemer verplicht te lenen bij zijn baas. In eerste instantie leent de baas het nodige geld. Zodra de landarbeider in de schulden steekt kan hij het werk niet meer verlaten. Voortvluchtige indianen worden opgepakt en teruggestuurd naar hun schuldeiser.

In 1845 verklaart het noordelijke deel van Mexico (Texas) zich onafhankelijk. De Verenigde Staten annexeren het gebied. De daaruit volgende oorlog eindigt met het verlies van ongeveer de helft van het oorspronkelijke Mexicaanse grondgebied. Texas, Nieuw Mexico, Californië, Arizona, Nevada, Utah worden Amerikaans. Amerika betaalt een schamele 15 miljoen dollar aan de Mexicaanse regering als 'compensatie'. Het gezegde: '*Arm Mexico, zo ver van God en zo dicht bij de Verenigde Staten'* ontstaat.
Deze militaire nederlaag leidt tot chaos op het platteland. De boerenbevolking komt op tegen de clerus en de landeigenaren en weigert het gezag van de conservatieven nog langer te aanvaarden. In 1854 leidt generaal Juan Alvarez een opstand tegen Santa Anna, de conservatieve dictator. Een nieuw liberaal bewind neemt het bestuur over.

[8] Kerckvoorde, in Louise van Orléans, p.7; Louise aan Marie-Amélie, 25 augustus 1832, AKP, FL1642.

[9] Comte Horace de Viel-Castel doet verslag in zijn Mémoires sur le règne de Napoléon III. 1851-'64.

Benito Juarez wordt de nieuwe minister van justitie. Juarez is een Zapoteca¬indiaan, die in de grootste armoede opgroeide, maar die dankzij een rijke handelaar rechten kon studeren.

In 1859 regeren in Mexico twee regeringen. Juarez bestuurt vanuit Vera Cruz en in het Zuid-Oosten regeert president Miramon. Miramon heeft een chronisch geldgebrek. Hij gaat een lening van 15 miljoen peso aan tegen woekerrente bij de Zwitserse bank Jecker. De bank verkoopt deze bons, die vijftienmaal hun inzet kunnen opbrengen, vooral in Frankrijk.
In 1860 slaagt Juarez erin Miramon te verjagen en alleen te regeren. Hij schaft de kerkelijke en militaire *fueros* (privileges) af. Kerk en leger komen in verzet. Maar Juarez wint in 1861 het pleit, vestigt zich in de hoofdstad Mexico-stad en plant een verdere beperking van de macht van de kerk en een sanering van het staatsapparaat. Alle kloosters en kerkelijke bezittingen, met een globale waarde van 80 miljoen piasters, worden in beslag genomen. Juarez weigert ook de lening Jecker te erkennen.

Op aandringen van de aartsbisschop van Mexico-stad en van Morny, de halfbroer van Napoleon, waaraan Jecker 30% winst op de bons belooft, besluit Frankrijk tot een interventie. In 1863 trekt het Franse expeditieleger de hoofdstad in. In 1864 bezetten de Fransen bijna het hele land. Juarez zet de strijd voort vanuit enkele steden in het Noorden van Mexico.
De Mexicaanse conservatieven willen een monarch om het land te regeren.

Een keizer voor Mexico?

Eugénie is uiterst enthousiast over de idee van een Mexicaans keizerrijk. Aanvankelijk luistert Napoleon alleen naar Hidalgo om Eugénie te plezieren. Later ziet hij in de Mexicaanse zaak een kans om een aantal dingen recht te zetten. Hij heeft naar aanleiding van zijn rol in de Italiaanse eenmaking nog veel goed te maken tegenover de paus en de Oostenrijkse keizer.
Door een katholieke prins als Mexicaans keizer voor te stellen werpt hij een dam op tegen de invloed van de Verenigde Staten en het protestantisme in Latijns-Amerika, wat de paus zeker zal toejuichen. Als hij Maximiliaan voorstelt, geeft hij erkenning aan de Oostenrijkse keizer die zopas door zijn toedoen twee Italiaanse provincies verloor. Dat de keuze op Max viel heeft misschien ook familiale redenen. Onder de nota's, nagelaten door Metternich na zijn dood in 1859, zou zich een geheime brief bevonden hebben van keizer Franz II, waarin staat dat Maximiliaan het bloed van Napoleon in zijn aderen heeft. Aartshertogin Sofie zou dit ook in een biecht bekend hebben. Sofie had een zeer hartelijke verhouding met de hertog van Reichstadt, ook genaamd Napoleon Francis of Napoleon II, zoon van Napoleon en Marie-Louise van Oostenrijk. Mogelijk is deze hertog van Reichstadt de werkelijke vader van Max.
Op aanraden van Napoleon biedt een junta van (conservatieve) notabelen de keizerskroon aan aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk aan.

Charlotte en Max zijn enthousiast wanneer hun namen genoemd worden.
Franz-Jozef reageert koel. Het zou hem goed uitkomen als Max uit Europa verdwijnt, maar de eer van het keizerrijk staat ook op het spel en hij gelooft niet in de Mexicaanse zaak en niet in de capaciteiten van zijn broer.

Charlotte spreekt over het aanbod met haar vader. In 1821 werd de Mexicaanse kroon aan Leopold aangeboden. De politieke omstandigheden en de relaties tussen Engeland en de Verenigde Staten waren toen ongunstig. Ondanks de risico's ziet Leopold ook de kansen: België zou zijn kolonie hebben. Leo is onmiddellijk enthousiast en Charlotte ziet de kans om haar goddelijke plicht op te nemen. Engeland is weigerachtig. Londen spiegelt de Griekse troon voor aan Max, maar hij heeft zijn zinnen op Mexico gezet. Steeds duidelijker blijkt hoe riskant het hele plan is: er is geen liberalisme in Mexico, geen monarchistische beweging, de vorsten zullen totaal afhankelijk blijven van een buitenlands (Frans) leger. Er heerst anarchie in het land, de corruptie tiert welig.
Volgens de Belgische zaakgelastigde t'Kint de Roodenbeke perst de Mexicaanse regering Juarez het geld af van de bezittende klasse. Hij raadt een gewapende interventie aan en legt de nadruk op de rijkdommen van het land om zijn vraag kracht bij te zetten.
Max heeft reeds lang zijn beslissing genomen en wacht enkel op de onderhandelingen. Hij, de eeuwige tweede, ziet eindelijk de kans om naast zijn broer te gaan staan in een land met een exotisch karakter. De uiteindelijke beslissing blijft hij uitstellen.
In Frankrijk groeit de tegenstand en het wantrouwen tegen het Mexicaans avontuur. In de wandelgangen wordt de aartshertog '*l'archidupe*' genoemd.

Napoleon wil spoed zetten achter de beslissing en nodigt Max en Charlotte uit.
Zij worden met veel honneurs ontvangen. Eugénie gelooft rotsvast in de Mexicaanse zaak. Napoleon weet dat hij Max zand in de ogen strooit als hij rapporten van de Franse generaal Bazaine laat zien waarin het hele gebied gepacificeerd verklaard wordt. Uit Mexico laat de conservatieve partij de resultaten van een zogenaamde volksraadpleging overkomen. In de getrukeerde cijfers stemmen 75% van de inwoners voor de monarchie.

De militaire en financiële onderhandelingen worden keihard gevoerd [10]. 20.000 Franse soldaten en 8.000 soldaten van het vreemdelingenlegioen blijven in Mexico tot ze vervangen kunnen worden. De Mexicaanse staat betaalt 1.000 frank [11] per jaar voor elke soldaat van Napoleon. Daarnaast betaalt het nieuwe keizerrijk 270 miljoen Franse frank (ongeveer 1 miljard euro in huidige waarde) voor de Franse expeditie en bezetting en neemt het de 60 miljoen frank (225 miljoen euro huidige waarde) van de lening Jecker over. De Mexicaanse staat zal meer dan 200 miljoen frank (750 miljoen euro huidige waarde) lenen om aan zijn verplichtingen te voldoen.

Heeft Max de beslissing niet te lichtzinnig genomen? Hij maakt zich kennelijk weinig zorgen, is amper bezig geweest met de werkelijke toestand in Mexico en plaatst omvangrijke bestellingen om in Mexico zijn keizerlijke uitstraling te verzekeren.
Noord-Amerika zal het keizerrijk niet erkennen. Het houdt zich aan de *Monroe-doctrine*, een in 1823 tot stand gekomen standpunt waarin Amerika elke inmenging van Europa in de aangelegenheden van de nieuwe wereld als een gevaar voor de vrede in de Verenigde Staten aanziet. Engeland houdt zich afzijdig.

En Franz-Jozef zet zijn broer schaakmat met een document waarin hij Max verplicht afstand te doen van al zijn rechten op de Oostenrijkse troon en op het familiepatrimonium alvorens de Mexicaanse troon te aanvaarden. Max is woedend, Charlotte is buiten zichzelf. Ze hebben geen uitweg. Max heeft zich reeds geëngageerd tegenover de Franse keizer en in leningen voor de Mexicaanse staat. Franz-Jozef heeft zijn moment strategisch gekozen.

Max weigert eerst te tekenen, maar kan eigenlijk niet meer terug. Op 9 april 1864 tekent Max het pact en legt hij zich onvoorwaardelijk neer bij de voorwaarden van Wenen, zeer tegen zijn zin. Op zondag 10 april wordt in Miramar de Mexicaanse kroon officieel aangeboden aan Max. Emotioneel legt Max op de bijbel de eed af, Charlotte herhaalt rustig haar eed: *`Ik zweer bij God en bij het Heilig Evangelie dat ik al mijn krachten zal inzetten om het welzijn en de voorspoed van het land te verzekeren, zijn onafhankelijkheid te verdedigen en zijn grondgebied ongeschonden te bewaren.'*
Max trekt zich ziek terug. Charlotte zit de feestelijkheden voor en neemt alle taken op zich. Zij verspaanst haar naam Charlotte in *Carlota*.

Op 14 april vertrekken Max en Carlota met het Oostenrijkse admiraalsschip de *Novare* naar hun nieuwe vaderland.
Op 18 april bereiken ze Rome. Het Franse expeditieleger dat nog in de stad verblijft, zorgt voor een warm onthaal. Op 19 april wonen ze de mis bij en krijgen de communie uit handen van paus Pius IX. De gesprekken met de paus zijn hartelijk, maar de netelige situatie van de kerk in Mexico blijft onbesproken. Carlota bezoekt het Vaticaan, de Trevifontein, de villa Borghese en het Colosseum.

Max noch Carlota lijken de draagwijdte van hun Mexicaanse taak te beseffen. Op de lange reis werkt Max aan een nota over etiquette en protocol in zijn nieuwe rijk. De sociale, economische en financiële problematiek blijft onbesproken en onoverdacht. Carlota oefent haar Spaans en richt haar hofhouding in.
De Mexicaanse regentschapsraad zorgt voor een manifest waarin de situatie van het land beschreven wordt en de krachtlijnen duidelijk gemaakt die de raad beoogt. Max bestudeert het document amper en lijkt meer geïnteresseerd in de zeer royale vergoeding die de raad hen toekent. Tegen de raadgevingen van Leopold in, die soberheid predikte en zelf slechts drie personen uit Engeland meebracht bij zijn aanstelling, reist met hen een hofhouding van 85 personen mee.

Op 29 mei 1864 ontschepen Max en Carlota in Vera Cruz.

[10] Castelot, in Maximilien et Charlotte, la tragédie de l'ambition, p.212-213.
[11] Omstreeks de eeuwwisseling hadden de Franse en de Belgische frank ongeveer dezelfde waarde. De Mexicaanse peso was ongeveer 5,5 frank waard, de Oostenrijkse gulden ongeveer 2,5 frank.



De aankomst in Vera Cruz – naar het schilderij van Cesare Dell'Acoua, 1864.

Het onmogelijke regeren

Op het moment van de aankomst breekt de realiteit de zoete dromen. Max en Carlota rijden door verlaten straten, de bevolking is allesbehalve enthousiast en er heerst een epidemie van gele koorts. Het pad naar het paleis is lang en moeilijk. Er zijn amper wegen, ze slapen in vervallen panden of in de koetsen. Na veertien dagen reizen komen ze op 12 juni aan in Mexico-stad. De Fransen zorgen voor een feestelijke intocht. Het keizerlijke paleis is groots, maar verwaarloosd. Het zit vol ongedierte. De eerste nacht doen ze geen oog toe, Max slaapt op het biljart.

Ze verhuizen zo snel mogelijk naar Chapultepec [12] op de hoogvlakte, waar de Aztekenkoningen vier eeuwen resideerden. De twee gebouwen worden onmiddellijk grondig opgeknapt en bemeubeld. Max smijt met benoemingen en met geld. Het keizerrijk zorgt voor zijn uitstraling door uitgelezen diners met uitstekende Franse en Duitse wijnen. Carlota organiseert, zoals haar grote voorbeeld Eugénie, de *'Maandagen van de Keizerin'*, wekelijkse muziek en dansavonden. In de brieven naar Europa worden vooral deze vorstelijke aspecten belicht. Daarnaast is er de voortdurende angst voor de gewapende bendes die zich regelmatig heel dicht in de buurt van de keizerlijke paleizen wagen.

In een brief aan Eugénie laat Carlota iets dieper in haar hart kijken. *'Wij strijden tegen de woestijn, tegen de afstanden, de wegen, de chaos. (...) de Mexicanen kunnen niet besturen, ze denken dat de zaken vanzelf gebeuren.'* [13]

In een poging zijn liberale ideeën in de praktijk te brengen wil Max zoveel mogelijk Mexicanen bij de regering betrekken. Ondanks het feit dat hij de keizer is van de conservatieven, probeert Max naast de conservatieven ook de liberalen in de regering op te nemen. Dit wekt wantrouwen in alle partijen.
Max probeert er zo Mexicaans mogelijk uit te zien. Hij draagt een sombrero, spreekt Spaans en verkondigt dat *'elke druppel van zijn bloed Mexicaans is'*. De meerderheid van het land blijft echter tegen de indringer gekant.
De kerk eist intussen haar door Juarez genationaliseerde goederen terug. Max wil daar niet op ingaan [14]. Hij zoekt naar een oplossing die zowel de klerikalen als de liberalen bevredigt. Hij stelt voor godsdienstvrijheid in te voeren en het katholicisme te erkennen als staatsgodsdienst.
De clerus weigert. Hun klachten bereiken Rome en de paus stuurt een nuntius om zijn eisen over te brengen. Mgr. Meglia eist een herziening van alle hervormingen, de katholieke godsdienst als basis in het land, een verbod op alle andere godsdiensten en het volledige onderwijs onder de strikte controle van de kerk.

[12] Chapultepec is nu het Museo Nacional de Historia. Het museum bezit nog heel wat souvenirs uit de tijd van Carlota. Het kasteel ligt in een groot park in Mexico-stad.
[13] Charlotte aan Eugénie, Mexico 4 juni 1864, in Reinach Foussemagne, citaat op p.184.

[14] Zijn raadgevers, de Belgische zaakgelastigde Eloin en zijn privé-secretaris Scherzenlechner, zijn beiden antiklerikaal en anti-Frans. Eloin is vrijmetselaar.



Emperador Maximiliano I
– schilderij Albert Gräfle, 1865.



Carlota Amalia de Bélgica
– schilderij Albert Gräfle, 1865.

Ook Carlota kan de nuntius niet op andere gedachten brengen.
Max weigert, hij bekrachtigt de nationaliseringen en laat alleen die verkopen herzien waarbij duidelijk bedrog is gepleegd.
Max wordt verweten een vrijdenker te zijn. De clerus en de kerk keren zich van hem af.

Ook in België wordt het conflict met argusogen gevolgd.
Carlota krijgt talrijke brieven van haar vroegere gouvernante en gezelschapsdames die haar herinneren aan haar godsdienstige verplichtingen.
Carlota staat volledig achter Max.
Aan haar grootmoeder schrijft zij: *'Het gaat hier niet om de bezittingen van de kerk, maar over de eigendommen van de bisschoppen. Zij zwommen in weelde terwijl nederige priesters van honger sterven'* [15]

'De staatsman was Charlotte'
(Fernando del Paso)

Max kent de zwakke plekken in zijn keizerrijk: een lege schatkist, geen eigen leger, wanorde en chaos, `*bandidos*' die het land onveilig maken, de onmogelijkheid conservatieven en liberalen te verzoenen, de onredelijke eisen van de clerus, de macht van de grootgrondbezitters die de indianen uitbuiten, gebrek aan een goede wegeninfrastructuur,... Hij wil er wel tegenaan gaan, maar hoe? Hij is geen diplomaat, geen organisator, weinig flexibel, zeer eerbewust maar weinig besluitvaardig. Net als in Italië haakt hij af, hij ontvlucht de verantwoordelijkheid. Na amper twee maand regeren gaat hij op reis. Van 10 augustus tot 25 oktober 1864 trekt Max met een omvangrijk gevolg het binnenland in. Hij wijdt zich hoofdzakelijk aan zijn grote passie, het verzamelen van insecten. Carlota neemt het regentschap waar.

[15] Charlotte aan Marie-Amélie, Mexico 29 maart 1865 en citaat Kerckvoorde, op.cit, p.142; brief in het Archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken, Brussel.

Iedereen is vol lof over haar stijl van regeren. Ze bestuurt besluitvaardiger, diplomatischer en veel efficiënter dan Max en ze geniet van de verantwoordelijkheid. Ze merkt dat de weg tussen beslissing en uitvoering moeilijk loopt. Om efficiënter te besturen maakt ze een ontwerp van grondwet naar Belgisch voorbeeld. Max zal er nooit iets mee doen.
Carlota studeert. Ze laat zich lessen in krijgskunde geven door officieren, inspecteert met de Franse opperbevelhebber Bazaine de verdedigingswerken. Op een bepaald moment zegt ze terecht: *'ik kan zelfs een leger aanvoeren'*.
Carlota is ook sociaal bewogen. Twee miljoen blanken onderdrukken zeven miljoen indianen. De indianen leven als slaven, ze werken veertien uur per dag in een systeem van schuldslavernij. De zonen blijven verantwoordelijk voor de schulden van de vader. Zij werkt aan een aantal sociale maatregelen: ze beperkt het aantal werkuren, schaft de lijfstraffen af, begrenst de leningen en ontlast zonen van de schulden van hun ouders. Maar de grondeigenaars leggen de nieuwe bepalingen naast zich neer.

Schril in tegenstelling met haar sociale bewogenheid als regente staat Carlota's hooghartige houding, haar gesteldheid op etiquette en haar kille houding in de menselijke omgang. Ze krijgt ook veel kritiek omdat ze als vrouw resoluut de touwtjes in handen neemt. Pas op 15 november 1864 neemt Max de regering weer in handen.

Het vrijwilligersleger in de oorlog

In België ronselt Leopold een vrijwilligersleger voor zijn dochter. Op 24 maart 1864 verschijnt een oproep in *l'Etoile Belge*. Het vrijwilligersleger zal uit 2.000 man bestaan. Het gaat om een diensttijd van zes jaar. Wie daarna terug wil komen krijgt een vergoeding, wie blijft krijgt een stuk grond van acht hectare, want Mexico zal gekoloniseerd worden. De troepen worden verzameld in de kazerne *Maagdedale* in Oudenaarde. De werving en organisatie verlopen zeer slordig. De voorlichting van de vrijwilligers beperkt zich tot een toeristische brochure waarin de schoonheid van het land wordt bezongen.

In Oudenaarde zijn er regelmatig vechtpartijen tussen burgers en *'Mexicanen'*, zoals de vrijwilligers genoemd worden. De liberalen zijn tegen het Mexicaanse avontuur gekant. De katholieken die eerst voor zijn, keren zich tegen het avontuur na het conflict met Rome.
De werving verloopt moeilijk. Op 14 oktober 1864 stappen slechts 600 vrijwilligers op de trein in Oudenaarde. Luitenant-kolonel Van der Smissen wordt hun commandant. Met het stoomschip Louisiana vertrekken ze uit St.-Nazaire. Op het schip zitten 950 man op elkaar geperst. De reis duurt negentwintig dagen, het eten is afschuwelijk en er zijn slechts twee toiletten aan boord. Een storm van vijf dagen, de spanningen en het tekort aan ruimte maken de mannen ziek.

In Vera Cruz worden ze goed ontvangen, maar daarna begint opnieuw een tocht vol ellende. Grotendeels te voet en langs onmogelijke wegen trekken ze naar de hoofdstad. Op 11 december komen zij aan, met hun laatste krachten defileren zij voor het keizerlijke paar en de generale staf.
Militair gebeurt er weinig. De Franse opperbevelhebber generaal Bazaine zendt succesverhalen naar zijn land, maar ontloopt in werkelijkheid de strijd. Ondanks vroegere nota's blijkt hoogstens een tiende van het grondgebied gepacificeerd.

De Verenigde Staten engageren zich niet openlijk zolang ze de handen vol hebben met de eigen burgeroorlog. De Amerikaanse burgeroorlog brak uit toen Lincoln in 1860 na zijn verkiezing de slavernij afschafte. De Zuidelijke staten scheurden zich los van het Noorden en verenigden zich in een confederatie. De Noordelijke staten winnen de secessieoorlog op 9 april 1865. Op 14 april wordt Lincoln vermoord door de toneelspeler John Wilkes Booth. De nieuwe president Johnson wijst elke toenaderingspoging van Max af en verhoogt de druk op de Franse keizer. Juarez gaat met de steun van de Verenigde Staten de strijd aan met de Mexicaanse keizer en keizerin.

Op aandringen van baron Van der Smissen mogen de Belgische vrijwilligers een eerste opdracht uitvoeren. Generaal Bazaine zendt de Belgen naar Zitacuaro [16] om er de plaatselijke bevolking te straffen voor haar samenwerking met de *`bandidos'*.

[16] Een stad in de provincie Michoacan (ten westen van Mexico-stad).

De Belgen kwijten zich bijzonder `gewetensvol' van hun taak. Zitacuaro is verlaten en dus maken ze, onder leiding van Van der Smissen, ongenadig verschillende dorpen in de omgeving met de grond gelijk.

Vrouwen en wijn, maar geen troonopvolger

In de lente van 1865 vertrekt Max opnieuw voor twee maanden. Met de Mexicaanse financiën is het rampzalig gesteld. Met Loysel en Bonnefond bestudeert Carlota de toestand en de mogelijkheden. François Loysel weet zich in de kijker te werken. De keizerin, verstoken van elke affectie, bewondert de koele Bretoen.

Twee maand later bij zijn terugkeer, reist Carlota haar man tegemoet tot in Puebla. Op 7 juni 1865 heeft de stad feestelijkheden voorzien voor de verjaardag van de keizerin. Als ze naar een slaapvertrek met een groot tweepersoonsbed geleid worden laat Max voor zichzelf een veldbed opstellen in een andere ruimte. Max en Carlota slapen niet meer samen. Bij de terugkeer naar Mexico-stad reizen ze in aparte koetsen.

De keizer heeft geen gebrek aan liefde. Zijn kamerknecht [17] getuigt later dat vele elegante vrouwen van het hof langs een geheim poortje naar de slaapkamer van de keizer geleid werden. In de buurt van Cuernavaca [18] laat hij een landhuis bouwen als liefdesnest. Carlota mag niet in het *'El Ovido'* of *'Het Vergeten'* komen. Het huis wordt voorbehouden voor zijn indiaanse minnaressen: voor Guadeloupe Martinez, voor Conception en voor Lola Hermosillo en Emilia Blanco.
Max drinkt. Als hij gasten ontvangt drinkt hij wijn, minimum twintig glazen (drie flessen) per dag. Carlota ziet haar man alleen tijdens de maaltijden. Voor de rest sluit hij zich op in zijn werkkamer.

Terwijl Loysel erin slaagt om het vertrouwen van Max te winnen en andere raadgevers, zoals de Belgische zaakgelastigde Eloin, te verwijderen wordt ook Carlota ontheven van alle bestuursfuncties.
De ministerraad mag zij alleen bijwonen op Max uitdrukkelijke uitnodiging en ook dan moet zij de raad op een wenk van hem onmiddellijk verlaten.

Max blijft afwezig op elke officiële receptie, zij neemt alleen de honneurs waar. In haar brieven naar huis blijft zij de werkelijkheid verdoezelen en doet zij zich volmaakt gelukkig voor. Toch komen er reacties en vragen van haar grootmoeder en broer. Zij merken in de verslagen dat Max ontbreekt op officiële gebeurtenissen en verwijten Carlota dat ze alleen opdraaft. Carlota verdedigt zich, schrijft dat ze de keizer alleen maar helpt en dat alles goed gaat.

Ook privé blijven ze elkaar ontwijken. Als Max in Chapultepec resideert, trekt zij naar het paleis in Mexico en omgekeerd.
De redenen van de verwijdering zijn dubbel. De visie van waaruit Carlota bestuurt, getuigt van de betrachting om een harmonische samenleving te scheppen, weliswaar met de monarchen als centrumfiguren met een hun door God opgelegde, vorstelijke taak. Ondanks zijn liberale opvattingen wil Max zeker niet zover gaan.

Daarnaast is er de blijvende seksuele problematiek. Haar opvoeding bezorgde Carlota reeds een aversie voor de seksuele praktijk. Daarnaast is er Max' vernederende ontrouw die de pijnlijke gevoelens van Carlota bij het liederlijke gedrag van haar vader en de gevolgen die dit had op de levenslust van haar moeder, weer oproept.
Hoe meer weerstand zijn vrouw toont, hoe ongeduldiger Max wordt. Hij is het gewoon op zijn wenken bediend te worden. Zijn bruuskerende houding zorgt bij haar voor extra afstotingsreacties op de seksuele daad.
Keizers en koningen moeten erfgenamen maken. Het is de belangrijkste rol van een vrouwelijke monarch om voor de opvolging te zorgen denkt Max.
Carlota gaat op bedevaart naar de Madonna van Guadeloupe en smeekt om een opvolger. Tevergeefs. Om een kind te baren moeten er betrekkingen zijn.

Carlota zondert zich meer en meer af. Zij kent de ontrouw van haar man. Ze voelt zich vernederd, én door zijn ontrouw én door de manier waarop ze de seksuele daad moet ondergaan.
Die vernedering wordt nog groter als Max plannen maakt om Augustin, de tweejarige kleinzoon van de laatste Mexicaanse keizer Iturbide, te adopteren.

[17] Blasio geeft zijn intiem dagboek in 1905 uit: Jose-Louis Blasio, *Maximiliano intimo*.

[18] Een stad in de provincie Morelos (ten zuiden van Mexico-stad).

In die tijd was kinderloosheid steeds het probleem van de vrouw. Een adoptie starten betekent zoveel als een bericht de wereld insturen met de boodschap: mijn vrouw is onvruchtbaar!
In latere discussies zal een neef van Max beweren dat Charlotte te nauw was voor de coïtus en dat er nooit betrekkingen hebben plaatsgevonden. [19]

Een 'spirituele' zoektocht

Op 16 juli 1865 lopen de Belgische vrijwilligers in Tacambaro [20] een eerste nederlaag op. Verschillende officieren sneuvelen. Ook minister Chazal, die in België een groot promotor van de Mexicaanse zaak is, verliest zijn zoon.
Het duurt bijna één maand vooraleer de post uit Mexico het vaderland bereikt. De familie blijft zolang in het ongewisse over het lot van haar soldaten.
In België groeit de onrust. Van der Smissen wreekt zich met een klinkende overwinning in La Loma. Daardoor trekt hij de aandacht van Carlota.

De 25-jarige keizerin lijdt aan dezelfde zwaarmoedige en sombere buien als wijlen haar moeder, haar vader en later haar broer.
Haar hofdames zien haar vaak door de gangen stappen terwijl ze de initialen op haar geborduurde zakdoekjes aan flarden bijt.

In die tijd zijn opium en morfine in adellijke kringen makkelijk verkrijgbare en veel gebruikte middelen. In de geneeskunde worden deze middelen als pijnbestrijder voorgeschreven.
Sommige adellijken ontwikkelen dan ook snel een hardnekkige 'hoofdpijn'. De behoefte aan de 'genoeglijkheid' die deze middelen oproepen is groot. Ook de officieren maken gebruik van de 'ontspannende' werking van opium en morfine.
Hoogstwaarschijnlijk 'gebruikt' Carlota reeds in Laken regelmatig om de genoeglijkheid te forceren en de druk en de neerhalende emoties waarvan ze zich het slachtoffer voelt te counteren.
Ook de bijhorende spirituele 'visionaire' mogelijkheden fascineren haar.

Via de indianen maken de *'nieuwe Mexicanen'* kennis met nieuwe geestesverruimende middelen. De stap naar deze nieuwe ervaringen is klein.
Het gebruik van de oude kruiden is in Mexico natuurlijk en algemeen ingeburgerd. Zowat iedereen geeft er zich aan over. Verschillende middelen worden niet alleen gebruikt voor hun ontspannende eigenschappen, maar zijn tegelijkertijd ook sterke afrodisiaca. Ook nu nog wordt het sap van de *'red gumbolimbo tree'* of *'chacah'* door de Maya-indianen gebruikt als ingrediënt voor de lokale viagra.

Max leerde de middelen zeker kennen als afrodisiacum in zijn seksuele avonturen met de plaatselijke indiaanse schoonheden. En we durven dan ook, met Michel de Grèce [21], beweren dat hij zelfs een paar keer samen met Carlota 'gebruikte' in de hoop op die manier de seksuele blokkade tussen hen beiden op te heffen en toch een kroonprins te kunnen verwekken.

Carlota experimenteert vanuit haar drang naar opheffing van de druk en vanwege de spirituele mogelijkheden. In de boeken van de antropoloog Carlos Castaneda [22] lezen we het verslag van zijn leerervaringen bij *Don Juan*, een Mexicaanse Yaqui-indiaan. Hij beschrijft zijn inwijding in methoden tot beheersing van de 'niet-gewone' werkelijkheid door middel van een aantal 'heilige' planten als *peyotl* (lophophora williamsii), *jimsonkruid* (datura inoxia) en de paddestoel *humito* (psilocybe Mexicana). Zij worden gebruikt om de mysteries van angst, inzicht en macht te doorgronden.
Carlota is gefascineerd door spirituele kennis. Haar honger naar kennis is reeds beschreven. In haar jeugd en in Miramar verslond ze boeken over mystiek, theologie en theosofie. Al snel gaat ze geestesverruimende toestanden opzoeken om haar honger naar weten en inzicht te bevredigen.

Het *dodenfeest* (Allerheiligen) duurt in Mexico een hele week. De dood wordt in al zijn aspecten weergegeven: doodskisten, geraamtes,...
Bij deze gelegenheid gebruiken de indianen *'toloache'*, een hallucinerende drank die ze vervaardigden uit daturakruiden. Toloache

[19] In zijn Journal privé legt Baron Goffinet deze uitspraak over Charlotte in de mond van Karl-Ludwig, aangeduid door de Oostenrijkse keizerlijke familie als 'curator' bij het vertrek van Charlotte uit Miramar.
[20] Een stad in de provincie Michoacan (ten westen van Mexico-stad). In Oudenaarde en in Beverlo wordt naar aanleiding van de slag een Tacambaro-monument opgericht.
[21] Michel de Grèce, p.343.
[22] Castaneda schreef hier in de jaren '70 een aantal cultboeken over.

stimuleert visioenen en dromen van het bovennatuurlijke. Carlota viert mee.
In zijn lessen maakt Don Juan aan Castaneda duidelijk dat het gebruik van geestesverruimde middelen zeer zorgvuldig, op het juiste moment en goed gedoseerd moet gebeuren. Carlotta gaat in haar honger naar intensere ervaringen steeds verder. Ze gaat té ver.

Reis naar Yucatan

Terwijl de revolutionairen steeds verder oprukken, verhogen de Verenigde Staten hun druk op Frankrijk. Mexico onderhield voor de burgeroorlog goede relaties met de Zuidelijke Staten. Na de overwinning van de Noordelijke Staten en de dood van Lincoln weigert zijn opvolger president Johnson de brieven van de Mexicaanse vorsten te openen.

In het nauw gedreven door het verloop van de oorlog vaardigt Max `*het zwarte decreet*' uit. Elke gewapende man wordt gelijkgesteld met een bandiet en als dusdanig vervolgd. Wie zich gewapend verzet wordt binnen de 24 uur ter dood gebracht.

Ondertussen denkt Max opnieuw aan een toeristische uitstap naar het schiereiland Yucatan. In november 1865 wil hij vanuit Vera Cruz de Golf van Mexico oversteken naar Mérdial, ditmaal in het gezelschap van Carlota.
In Europa berichten de kranten dat de keizer en de keizerin in Vera Cruz heimelijk naar Europa willen inschepen. In zijn eer gekwetst, trekt Max zich terug en laat Carlota alleen vertrekken.

Yucatan is amper ontgonnen. Het grootste deel van het schiereiland bestaat uit jungle, de bevolking is indiaans. De oorlog woedt er niet zoals in de rest van Mexico. De keizerin krijgt een hartverwarmende ontvangst. Overal waar ze komt ondergaat ze de vermoeiende festiviteiten.

Carlota die alles over het Mexicaanse rijk gelezen heeft weet dat er sporen van de oude Maya-beschaving te vinden zijn. Zij is waarschijnlijk de eerste Europese vrouw die in Uxmal de stad van de halfgod Quetzalcoatl bezoekt.

Ze bezoekt elke piramide en maakt nauwkeurige aantekeningen. Ze laat zich inlichten over de gewoontes, de rituelen, de bloedoffers,... Ze heeft een decreet bij van Max, dat alle uitvoer van antiek verbiedt. Met dit verbod waren zij veruit de eerste vorsten die eerbied toonden voor de natuurlijke en historische rijkdommen van een streek.
De reis is zeer vermoeiend voor Carlota. Ze klaagt over onverklaarbare stemmingswisselingen en staat bij de terugkeer op de rand van een zenuwcrisis.
Begin januari 1866 ziet ze Max terug. Samen verblijven ze enkele rustige dagen in een oud kasteel van Cortez in Cuernavaca. Carlota voelt zich ziek, heeft migraine, flauwtes,... *'Ik ben vergiftigd'*, zegt ze. Max is verrast.

De genadeslag

Het lukt Max niet orde te scheppen in de precaire financiële toestand. Hij kan zijn leningen niet terugbetalen. De Fransman Langlais wordt door Napoleon naar Mexico gestuurd om de financiën te bewaken. Langlais stort in onder de inspanningen en sterft op 23 februari 1866. Ook Napoleon kan geen kant meer uit. De Amerikanen verhogen de druk, er is een toenemende oorlogsdreiging van Pruisen en in eigen land heeft hij af te rekenen met een groeiende oppositie.
Op 15 januari 1866 ondertekent Napoleon een brief waarin hij aankondigt de Franse soldaten, uitgezonderd het vreemdelingenlegioen, terug te trekken. De brief bereikt Max een maand later.

Intussen overlijdt in Brussel op 10 december 1865 de koning der Belgen, Leopold I. Pas op 6 januari ontvangen Max en Carlota het telegram dat zijn dood meldt. Carlota wil alles over haar vaders dood weten, zijn laatste woorden, of hij nog aan haar gedacht heeft,...
Leopold stierf in zelfgekozen eenzaamheid. Zelfs zijn kinderen wou hij niet zien. Pas de laatste dagen voor zijn dood dringt Marie-Henriette zijn kamer in. Zij kan hem overhalen om zijn zonen en kleinkinderen te ontvangen. Tot het katholieke geloof wil hij zich niet bekeren.
Hij sterft als protestant en overtuigd vrijmetselaar, wat voor een bepaalde katholieke klasse moeilijk verteerbaar is. [23]

[23] Na de eerste duidelijke veroordeling van de vrijmetselarij door paus Clemens XII in de encycliek *In Eminenti Apostolatus Specula* van 1738 liepen de wegen van de kerk en de vrijmetselaars steeds verder uiteen. Er volgden steeds scherpere veroordelingen in 1751, 1821, 1865 en 1884.



Charlotte in rouwkledij
– foto circa 1866.

De geestelijke overheid van Laken weigert de protestantse kapel op het gewijde deel van het kerkhof op te trekken. In Mexico-stad maakt Carlota ruzie met Mgr. Labastida die eerst weigert een rouwdienst voor Leopold in de kathedraal op te dragen.

Een paar dagen later bestijgt Carlota's broer Leo de troon. Hij wordt de tweede Belgische koning, Leopold II.
De Belgische missie die het overlijden van koning Leopold I en de troonsbestijging van Leopold II officieel komt bekendmaken in Mexico krijgt een rommelige ontvangst. Max houdt zich ziek maar Carlota is blij landgenoten te zien.
Op de terugkeer naar België krijgt de missie een zeer beperkte escorte. Ze worden overvallen. Baron d'Huart, ordonnansofficier van Leopold II, krijgt een kogel door het hoofd en overlijdt ter plaatse. Het gebeuren stimuleert de onrust in België.

Leopold II schrijft aan zijn broer Filips: *'Je moet bij de zwarte menseneters van Centraal-Afrika gaan om soortgelijke taferelen te vinden.'* [24]

Nauwelijks een paar maanden later, op 24 maart 1866, verliest Carlota ook haar grootmoeder Marie-Amélie.
Carlota stort in en lijdt aan een ernstige depressie. De dokters schrijven haar een rustkuur voor. Zij vertrekt naar Cuernavaca. Als ze het daar niet meer uithoudt en naar het paleis terugreist, gaat Max de andere richting uit. Ze snakt naar steun en hoopt dat haar broer Filips haar wil bezoeken. In de lente van 1866 schrijft ze hem: *'Ik keer me meer en meer in mezelf. Hoe meer ik eraan denk hoe droeviger ik word.'* Hij komt niet.
Bij valavond stapt ze aan de voet van het paleis in een prauw en laat zich langs de kanalen naar het Chalcomeer roeien. Er wordt gefluisterd dat de Belgische kolonel Van der Smissen meer dan eens haar nachtelijke escorte uitmaakte en ook regelmatig werd ontvangen in Chapultepec.
De ambitieuze Van der Smissen is op dat ogenblik de besluiteloze en aarzelende oorlogsvoering meer dan moe en probeert opperbevelhebber te worden van een 'Mexicaans' leger.
Terwijl zijn troepen naar het Noorden trekken, probeert hij zijn slag thuis te halen.
De keizer, die niet veel van de Belgische bevelhebber moet hebben, is voor Van der Smissen alleen aanspreekbaar via Carlota. Zijn bezoeken zijn, zeker in het begin, dus niet gespeend van enig opportunisme.

Max stuurt zijn boodschappers uit. Een missie van Loysel naar Parijs haalt niets uit. De Belgische zaakgelastigde Eloin wordt zowel door Napoleon III als door de nieuwe vorst Leopold II koel ontvangen. En ook de Bombelles, Max' jeugdvriend en kamerheer, komt met lege handen terug uit Wenen. Hidalgo, de Mexicaanse vertegenwoordiger in Parijs, die de Mexicaanse zaak aanpraatte aan keizerin Eugénie, lijkt alleen uit eigenbelang te handelen en verzuimt de Franse vorsten over de ware toedracht in te lichten. Max roept hem terug. Hidalgo komt doodsbang naar Mexico en vlucht bij de eerste gelegenheid terug naar Frankrijk.
Max heeft vrijwel alle gezag verloren. Eind juni meldt Napoleon het einde van de Franse tussenkomst. Max denkt aan aftreden.

[24] Leopold aan Filips, Brussel 10 april 1866, AKP Mexico 270/237-208-54.



Herdenkingskaart van de medestanders van Maximiliaan, circa 1867-1868;
bovenaan: keizer Maximiliaan *(1832-1867),*
midden: keizerin Charlotte *(1840-1927),*
midden links: generaal Tomás Mejía *(1820-1867), oud-gouverneur van Querétaro,*
midden rechts: generaal Miguel Miramón *(1832-1867), oud-president van Mexico,*
onder: generaal Ramón Méndez *(1829-1867).*
Meija, Miramón en Maximiliaan werden samen op 19.06.1867 in Querétaro gefusilleerd – coll. WHI ref. DB-a13688.

Carlota heeft alles vanop de achtergrond gevolgd. Ze schrijft een lang, vlammend epistel: *'Ik ken geen aftreden dat niet een fout of een lafheid toont (...) Keizers geven zich niet over. Zolang er een keizer is, is er een keizerrijk, zelfs al is het maar 6 voet groot. Een keizerrijk is niets zonder een keizer. Het is geen verontschuldiging dat hij geen geld bezit. (...) Het gaat niet om de ongebreidelde zucht naar macht, maar wel om de trouw, de gehechtheid, de liefde tot het vaderland, de eer. Men verlaat zijn post niet onder het oog van de vijand, hoe zou men een kroon in de steek laten. (...) Vertrekken als voorvechters van de beschaving, als bevrijders en vernieuwers en zich terugtrekken onder het voorwendsel dat er niet te beschaven is, niets te bevrijden, niets te vernieuwen! (...) het zou de grootste ongerijmdheid betekenen die onder de zon denkbaar is...'* [25]
Ze stelt voor om zelf Napoleon te gaan overtuigen. Tot Max toegeeft en uitroept: *'Ik treed niet af, ik blijf, ik ga door!'*

Het lijkt wel of ze in een imaginaire wereld treden. Terwijl het rijk instort, laten ze nieuwe munten drukken, richten een nieuw nationaal theater op, brengen de archeologische verzamelingen in een museum samen, zoeken voorwerpen voor de stand van Mexico op de wereldtentoonstelling, denken aan de oprichting van een eigen nationaal leger en praten over de vooruitgang die ze maken.

Op 6 juli wordt Max gevierd met een Te Deum. Terwijl ze zich klaarmaken komt het bericht dat Pruisen Oostenrijk is binnengevallen. Max trekt zich terug. Carlota woont de plechtigheid en de receptie alleen bij. Op het einde van de dag nemen alle dames bewogen afscheid van haar. Ze beseffen dat ze elkaar misschien nooit terug zullen zien.

Max en Carlota zonderen zich twee dagen af in Chapultepec. Op 9 juli vertrekt de keizerin naar Europa. In haar gevolg onder andere de Bombelles, de jeugdvriend van Max die de opdracht krijgt over Carlota te waken. De weg naar de haven is gevaarlijk. Ze trotseren het onweer en de bevolking die weet dat de laatste dagen van het keizerrijk aanbreken.
Op 13 juli schepen ze in op de *Impératrice Eugénie*. Carlota gaat niet aan boord eer de kapitein de Mexicaanse vlag naast de Franse laat wapperen.
De overtocht duurt vier weken. Carlota verblijft meestal in haar kajuit, lijkt zeer zenuwachtig en heeft last van misselijkheid. Ze werkt aan haar betoog voor Napoleon en volgt enkele lessen beeldhouwen bij de Franse beeldhouwer Garbeille die toevallig aan boord is.

Kruistocht in Europa: Parijs

Op 8 augustus 1866 komen Carlota en haar gevolg in St.-Nazaire aan. Er is geen officiële verwelkoming. De burgemeester laat bij gebrek aan een Mexicaanse vlag, de Peruaanse wapperen.
In Parijs verloopt de ontvangst even rommelig. Er is ook niemand van de familie uit België overgekomen. Parijs viert de overwinning van Pruisen op de Oostenrijkers in Sadowa. Carlota is niet onmiddellijk welkom in de *Tuileries* en neemt haar intrek in het *Grand Hótel*. Napoleon is ziek, Eugénie brengt haar een bezoek maar vermijdt elk zinnig gesprek. Carlota slaagt erin een audiëntie vast te leggen voor de volgende dag.

In Saint-Cloud, de residentie van de Franse vorsten, wordt ze met alle honneurs ontvangen. Gewetensvol en hartstochtelijk pleit ze voor de Mexicaanse zaak, ze herinnert de keizer aan zijn beloftes en roept hem op het land niet in de steek te laten. Napoleon kan niet weigeren en schuift de hete aardappel door naar zijn ministers. De ministerraad weigert. Pas vier dagen later vindt Napoleon de moed zich naar het Grand Hótel te begeven en Carlota te melden dat Frankrijk niets meer voor Mexico kan doen. Ze is ontgoocheld, maar ze is voldoende staatsvrouw om de moeilijke positie van Napoleon en Eugénie in te zien.



[25] De brief is volledig te lezen in Reinach, p.280.

In haar brieven aan Max sluipen eigenaardige passages waarin ze hem bergen geld, juwelen en een orde van het Gulden Vlies belooft.
Carlota weet niet van opgeven. Ze wil zo snel mogelijk verdere stappen zetten en weggaan uit Frankrijk. Na een bezoek aan haar ex-gouvernante Madame de Bovée in Versailles laat ze Brussel en Wenen links liggen en reist naar Miramar om in alle rust na te denken. Napoleon stelt haar een speciale trein ter beschikking. Onderweg geniet ze van de huldebetuigingen, de escorte aan het Gardameer van de soldaten van Garibaldi, de hulde van de Oostenrijkse vloot onder bevel van Tegetthoff in Trieste en de ontvangst in Padua door de Italiaanse koning Victor-Emmanuel. Uiteindelijk bereikt ze Miramar en herkent het vertrouwde personeel: dokter Jilek, intendant Radonetz en anderen.

Intussen is er directe kabelverbinding tussen Europa en Amerika tot stand gekomen. De post verloopt een stuk sneller. Max meldt dat hij het roer heeft omgegooid en alleen nog met de Fransen en de conservatieven werkt. Bazaine gaat onverminderd door met de terugtrekking van de troepen terwijl er reeds wordt gevochten in Vera Cruz. Carlota verliest de moed. Aan Max zendt ze een kabeltelegram van drie woorden: '*Todo es inutil'*. Max vraagt haar naar Rome te reizen en een concordaat met de paus af te dwingen.

Slapen in het Vaticaan

25 september 1866. Het is al nacht als Carlota in Rome aankomt. De voorbije dagen werd ze overal met eer ontvangen. Trieste is in de ban van een cholera-epidemie. Carlota vreesde een quarantaine van het schip, daarom reizen ze met de trein.
In Bozen (Bolzano) krijgt ze een crisis. Ze wil niet verder naar Rome, spionnen van Napoleon willen haar doden, ze vreest voor haar leven.
Als ze een paar uur later beseft dat ze hallucineert, zetten ze de reis naar Rome voort. Een erewacht brengt haar naar haar verblijf *Albergo di Roma*.

's Ochtends bezoekt ze de stad, 's namiddags wordt ze ontvangen door de tweede man in het Vaticaan, kardinaal-staatssecretaris Antonelli. Hij houdt vast aan de vroegere richtlijnen: de kerkeigendommen moeten worden teruggegeven, het katholicisme is de enige toegelaten godsdienst. In haar discussie met Napoleon kan de paus niet tussenkomen. Het Vaticaan is bang om Napoleon voor het hoofd te stoten. Hij zorgt op dat ogenblik met zijn troepen voor de enige bescherming die de Vaticaanse staten hebben tegen de gebiedshonger van koning Victor-Emmanuel in de Italiaanse eenheidsstrijd. Carlota keert ontgoocheld terug naar de Albergo.
Tijdens de lange privé-audiëntie die ze de dag nadien heeft met de paus herhaalt Pius IX deze standpunten. Waarschijnlijk gaat het niet alleen over de politiek en wil Carlota ook biechten. De dag nadien brengt de paus haar een tegenbezoek, het gesprek is zeer kort.

De ochtend van 30 september staat ze koortsig op en beveelt ze haar naar de paus te brengen. Aan de Trevifontein drinkt ze water, daarna baant ze zich een toegang tot de paus. De paus zit aan het ontbijt, zij vraagt hem haar gevolg te doen aanhouden, iedereen wil haar vergiftigen. Hij tracht haar te kalmeren en laat haar met hem het ontbijt gebruiken. Water drinkt ze uit een fontein in de tuinen. Ze wil niet weg want haar moordenaars wachten haar buiten op. In de bibliotheek slaagt men er uiteindelijk in haar aandacht af te leiden. Maar 's avonds wil ze niet terug naar de Albergo. Na lang aarzelen kan men niet anders dan een slaapplaats voor haar inrichten in de bibliotheek. Daarmee wordt ze de eerste vrouw die (openlijk) in het Vaticaan sliep.
Carlota is bang, de dag nadien schrijft ze haar testament. Als ze sterft wil ze niet opgebaard worden en geen lijkschouwing. Een eenvoudig graf naast de heilige Petrus volstaat. Nadat haar verteld is dat haar gevolg in hechtenis werd genomen, trekt Carlota terug naar de Albergo. Ze duldt alleen Mathilde Dëblinger, haar kamermeid bij zich. Mathilde moet al het eten voor haar ogen bereiden. Ze koopt levende kippen, slacht, pluimt en braadt ze in de kamer. Drinkwater halen ze met een karaf aan de fontein.

Kardinaal Antonelli vraagt intussen met een gecodeerd telegram aan de pauselijke nuntius in Brussel om de Belgische koning op de hoogte te brengen van de toestand van zijn zus en haar uit Rome weg te halen.
In opdracht van zijn broer vertrekt Filips naar Rome. Hij schrikt als hij de vreselijke toestand merkt in de appartementen van Charlotte. Als ze samen eten wijst ze hem aan wat hij mag eten en wat niet: *'Filips, ik smeek je, eet zo weinig mogelijk, want ik denk dat de doses nogal sterk zijn (...) 't is niet alleen ik, niemand is een natuurlijke dood gestorven: papa, mama, Lord Palmerstone, de man van Victoria, prins Albert, en zovele anderen. Ze zijn allemaal vergiftigd door de antichrist Napoleon.'*

Filips schrikt van de ernst van haar toestand en blokkeert haar rekeningen. Hij kan haar overtuigen terug te keren naar Miramar. Op de trein beschuldigt zij hem: '*Wat heb ik je misdaan dat je me wil vergiftigen? Als het om mijn geld gaat zal ik het je direct geven, maar mijn leven behoort mezelf* ' En in Miramar beschuldigt ze Max: *'Het is mijn man die me wil vergiftigen, hij heeft me laten vergiftigen op mijn reis naar Yucatan.'* [26]

De waanzin van zijn zus drukt zwaar op het gemoed van Filip. Hij laat Charlotte in Miramar en vertrekt naar huis. Miramar wordt hermetisch afgesloten van de buitenwereld. Naast de huisdokter Jilek wordt professor Riedel, een bekend psychiater uit Wenen, opgevorderd. Op 9 oktober 1866 begint de lange afzondering van Charlotte in Miramar.

Een glorieuze afgang in Mexico

Max beseft wel duidelijk dat Carlota er erg aan toe is. Hij weet dat professor Riedel directeur is van een krankzinnigengesticht. Hij beseft dat hij op Carlota niet verder kan rekenen. Hij denkt opnieuw aan aftreden en vluchten.
De meest waardevolle voorwerpen worden op een schip geladen en de kapitein wordt verzocht zich klaar te houden voor een eventuele vlucht.

De ondertussen bekende besluiteloosheid van de keizer speelt in zijn nadeel.
De conservatieven en de dubieuze pater Fischer slagen erin hem te verwijderen van de raadgevers die aandringen op een vlucht. Max legt zijn lot in de handen van de (conservatieve) regeringsraad. Zij beslissen terwijl hij op vlinderjacht gaat. Zij beslissen dat hij blijft.
Max wordt de speelbal van Fischer en de conservatieven, zij zonderen hem af, bang dat hij opnieuw van idee zou veranderen.

Ondertussen wint Juarez steeds meer terrein: Cuernavaca is ingenomen, La Borda wordt geplunderd.
De regering die geld nodig heeft heft een extra oorlogsbelasting en voert de repressie op. Van der Smissen probeert Max nog te overtuigen, maar Max, die de man nooit heeft gemogen, luistert niet.
De Belgische vrijwilligers schepen in op 20 januari, de Oostenrijkers op 21 januari, de laatste Fransen verlaten Mexico op 5 februari 1867.
`Eindelijk vrij', zucht Max.



President Benito Juarez (1806-1872).



Generaal Mariano Escobedo (1826-1902).

[26] Citaten uit Michel de Grècè, p.297.

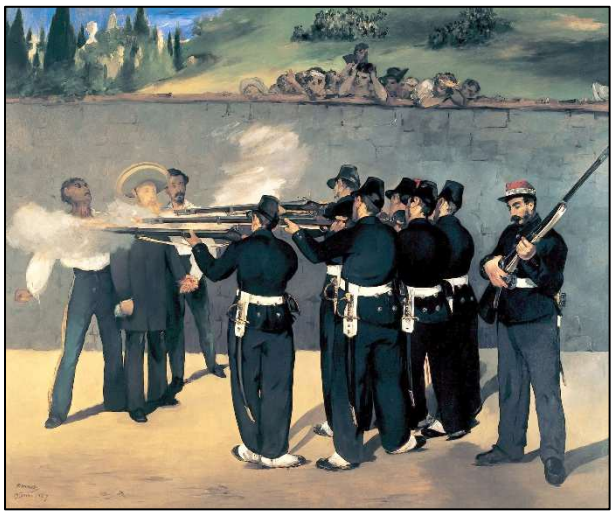
Na enkele nederlagen beslist Max zich met zijn laatste 16.000 soldaten, in meerderheid indianen die met dwang werden ingelijfd, terug te trekken in Queretaro. [27] Hij zal zelf het opperbevel voeren.

Max blijft de werkelijkheid ontkennen.
Aan zijn vriend insectenkenner dokter Bilimek schrijft hij begin maart: *'Het zijn nu geen bijen die rond ons vliegen, maar kogels. Tussen het geschut heb ik prachtige vlinders gezien. In Queretaro ontdekte ik een nieuw soort wandluis: de "Simex domesticus Queretari" die dubbele kinnebakken heeft. Indien ik flesjes had zou ik er u enkele meebrengen, niettegenstaande de kopzorgen van de oorlog.'* [28]
En terwijl de gewonden sterven dicteert hij aan Blasio onderrichtingen voor een nieuw hofceremonieel.

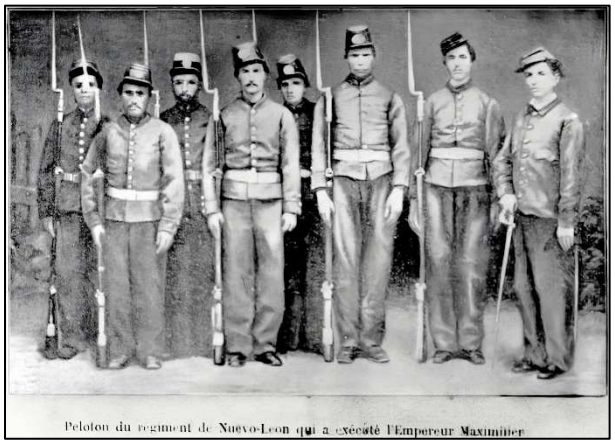
Terwijl de schermutselingen voortduren, zoekt Max een mogelijkheid om zich eervol, een Habsburger waardig, over te geven. Misschien is zijn belager, generaal Escobedo, tot een overeenkomst te bewegen.
Lopez, raadgever van Max en bevelhebber van het regiment van de keizerin, wordt uitgestuurd om de geheime onderhandeling te voeren. Als hij gevangen genomen wordt hoopt hij op uitlevering aan Europa, anders op de dood op het slagveld.
Na 71 dagen eindigt de belegering van Queretaro. Terwijl de stad ingenomen wordt geeft Max zich over.

Vanaf 23 mei wordt Max, in afwachting van zijn verschijnen voor de krijgsraad, bewaakt in het klooster Los Capuchinas. Soms is hij moedeloos en denkt hij aan een terechtstelling, op andere momenten stippelt hij zijn toekomstige leefwijze in Europa uit of droomt hij van de Poolse troon.
Vanuit Europa oefent men ondertussen druk uit op de Verenigde Staten om tussen te komen en een doodsvonnis te vermijden. Garibaldi schrijft persoonlijk naar Juarez om hem geluk te wensen met de overwinning en vraagt hem het leven van de keizer te sparen.
Op 12 juni 1867 zetelt de krijgsraad in het theater Iturbide. Max, zijn gewoonte getrouw, kan zich door zijn diarree aan de zitting onttrekken. De generaals Mejia en Miramon worden samen met Max ter dood veroordeeld.

Na een uitstel van enkele dagen staan de drie op 19 juni voor het vuurpeleton.
Max geeft elke soldaat een goudstuk en vraagt, terwijl hij naar zijn hart wijst, goed te mikken. Zijn gezicht wordt gespaard voor de balseming die nog diezelfde dag wordt uitgevoerd.



De executie van Maximiliaan – schilderij Edouard Manet. [29]



Het peloton van het regiment Nuevo-Leon dat Maximiliaan fusilleerde – coll. WHI ref. DB-a13649.

De acht revolutionairen die aangeduid worden voor de balseming nemen wraak voor de jaren van onderdrukking.
Een van hen steekt zijn handen in de buikholte van de dode keizer en roept: *'Hoe heerlijk is het voor mij, mijn handen te wassen in keizerlijk bloed.'* [30]

[27] Zowel stad als de provincie dragen deze naam (ligging: ten noord-westen van Mexico-stad).
[28] Kerckvoorde, in Charlotte, p.229.

[29] Het schilderij was jarenlang in Frankrijk verboden omdat de soldaten Franse uniformen droegen en de sergeant rechts sterk op Napoleon III leek.
[30] Hyde, in Mexican Empire, p.298.



Het gebalsemde lijk van Maximiliaan – coll. WHI ref. DB-a13981.

Voor de balseming wordt, bij gebrek aan naftaline, zinkoxide gebruikt. Na een maand begint het lijk zwart uit te slaan.
Als admiraal Tegetthoff, de afgevaardigde van de Oostenrijkse keizerlijke familie, het lijk eind augustus opeist, geeft Juarez bevel tot een nieuwe balseming. Drie andere dokters voeren de akelige klus op Egyptische wijze uit.
Tegetthoff brengt het gebalsemde lijk met de *Novare*, het vroegere vlaggenschip van Maximiliaan, naar Wenen. Op 16 januari 1868 komt het schip in Trieste aan vanwaar het lijk met de trein naar Wenen gebracht wordt.
Vier dagen voor de aankomst van het schip wordt Charlotte op de hoogte gebracht van de dood van haar man.

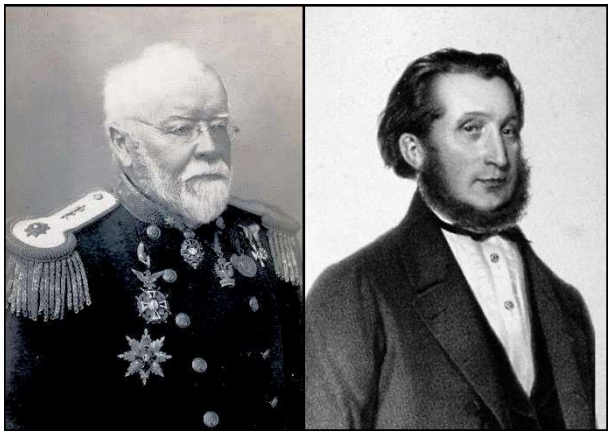
Gekkenhuis Miramar

Ondertussen verblijft Charlotte gedwongen en afgesloten van de wereld in Miramar
De diagnose van de beide dokters is eensluidend: *'Hare majesteit lijdt duidelijk aan waanzin, met achtervolgingswanen die veroorzaakt worden door een geestesziekte die ernstiger en zwaarder is dan men in het begin vermoedde. Alle maatregelen zijn getroffen om de doorluchtige zieke te behandelen met al de zorgen, die haar toestand vereist en met inachtneming van de nodige voorzorgen. Hare majesteit wordt afgezonderd bewaakt in het Gartenhaus. De vooruitzichten zijn somber maar niet hopeloos ondanks het toenemen van de agigatie en het voortschrijden van de symptomen.'*[31]
Max wordt verwittigd dat zijn vrouw aan 'hersenvliesontsteking' lijdt.

De angst om vergiftigd te worden verdwijnt stilaan. Charlotte weigert het voedsel niet langer.
Toch wordt ze in strikte afzondering gehouden. De actualiteit ontsnapt haar, ze krijgt geen dagbladen. Uit haar brieven blijkt dat ze haar luciditeit teruggevonden heeft.

Slechts vijf mensen hebben rechtstreeks contact met haar: Max' boezemvriend de Bombelles, de dokters Jilek en Reidel en haar beide kamermeisjes. De andere 'personeelsleden' (moeten) verhuizen of hebben geen rechtstreeks contact met Charlotte. De Belgische zaakgelastigde Eloin, die naar Miramar reist, krijgt haar niet te zien. Als ze burggraaf Conway, die de erfenis van haar vader regelt, wil spreken wacht ze tevergeefs.

Hoewel de afzondering opgezet werd in een gezamenlijk overleg tussen het Belgische koningshuis en de Oostenrijkse keizer, begint de familie in Laken zich eind juni 1867, bij gebrek aan duidelijke informatie, zorgen te maken. Leopold wil haar naar Brussel laten overbrengen. Koningin Marie-Henriette zal als nicht van Franz-Jozef die taak op zich nemen.



dr. August von Jilek (1819-1898) *dr. Josef von Riedel (1803-1870)*

[31] Brief aan Filips, AKP Fonds Graaf van Vlaanderen, nr.117, Miramar, 11 oktober 1866.

Op 5 juli vertrekt Marie-Henriette met baron Goffinet en een paar hofdames naar Wenen. Dokter-psychiater Bulckens zal in Miramar het gezelschap vervoegen. Franz-Jozef lijkt geen bezwaar te hebben en stelt voor Charlotte te laten onderzoeken door een psychiater naar keuze.
De entourage van Franz-Jozef verzet zich hevig en dringt aan op een curator. De Oostenrijkse keizer stelt zijn broer Karl-Ludwig voor. Het is vooral de Bombelles die weigert om Charlotte te laten gaan.

Marie-Henriette geraakt met moeite het kasteel in. Charlotte gooit zich in haar amen, maar wil niet mee naar België. De 'verzorgers' hebben haar volledig in hun macht en gebruiken '*de wil van Max*' te pas en te onpas. De dood van haar man is haar verborgen gehouden.

Het onderzoek van dokter Bulckens wijst uit dat de waanzin niet alleen een natuurlijke oorzaak kan hebben. Men heeft de keizerin vergiftigd.
In de kranten [32] verschijnen getuigenissen van gevallen die dezelfde verschijnselen vertoonden en vergiftigd werden met toloache.

Bulckens en Riedel raken het eens dat het beter zou zijn voor de keizerin om naar Brussel te reizen. Om Charlotte te overtuigen gebruikt men dezelfde strategie als haar 'verzorgers': een brief met een bevel van Max.
Karl-Ludwig komt nog afscheid nemen, maar zij weigert hem te ontvangen.
Het probleem de Bombelles wordt opgelost door Goffinet: hij bedreigt de graaf met fysiek geweld, de bange man neemt de benen.
Op 31 juli is Charlotte terug in Laken. Ze weet nog steeds niet dat haar man dood is. Waarom was er die isolatie?

`***Un drame domestique***' of ***'een tragische samenloop van omstandigheden'***

Wat precies gebeurd is in Miramar zit veilig verborgen in het web van de tijd en de dwaalsporen.

We onthouden u de meest waanzinnige maar zeer waarschijnlijke hypothese niet.

Gravin de Reinach beperkt haar beschrijving van de gebeurtenissen met het discrete *'er speelde zich "un drame domestique" af'*.
Naar onze overtuiging is Miramar het gevolg van een onmenselijke opeenstapeling van dramatische gegevens.

Trauma 1: De verwijdering tussen Max en Charlotte is algemeen bekend en uitvoerig gedocumenteerd. Reeds in Miramar was de afzondering tussen beide echtgenoten een feit. In Mexico zijn er een paar keer voorzichtige toenaderingen geweest met het oog op een troonopvolger, maar de seksuele aversie van Charlotte, het ongeduld en de blijvende ontrouw van Max vormden telkens weer een breekpunt.

Trauma 2: De door koningin Marie-Henriette opgevorderde psychiater Bulckens stelt in juli 1867 in Miramar een merkwaardige diagnose: Charlotte is vergiftigd. Tezelfdertijd verschijnt in Le Figaro een artikel van de hand van D.G. d'Auvergne die verschillende getuigen ondervraagt die pas terug zijn uit Mexico. Ook hij komt tot dezelfde these: Charlotte is vergiftigd door een inheems vergif. Een paar auteurs [33] verwijzen naar die toloache-theorie. Michel de Grèce gelooft dat het vergif niets anders was dan een verkeerd gedoseerd afrodisiacum, haar toegediend door Max in zijn wens om een troonopvolger.

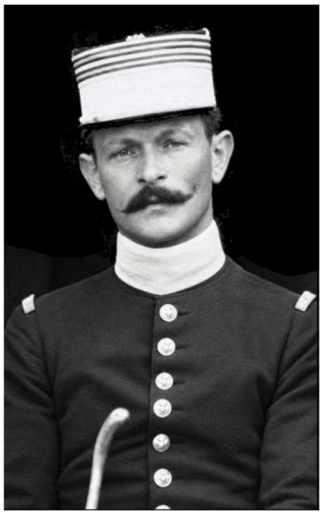
Wij denken dat de waarheid eenvoudiger is.
De overdruk waaraan Charlotte blootstond, het gebruik van opium en morfine — in die tijd bij de adel algemeen gekend als 'ontspannende' middelen — en haar 'spirituele' honger dreven haar naar experimenten met allerlei indiaanse geestesverruimende planten. Deze kruiden verruimen niet alleen de geest. Hun werking als afrodisiaca wordt alom geprezen.
Het psychedelische effect verloste Charlotte uit het strikte religieuze keurslijf. In de open ruimte van grensloosheid ontstaat een fascinerende beweging van affectieve en seksuele aantrekking.
De uitstappen met de boot op het Chalcomeer waren trips naar een andere wereld. De passionele Van der Smissen, het hoofd van haar erewacht, was meer dan eens de roeier van dienst. De warme, zich voor het genot opende vrouw die Van der Smissen ontmoette was een alter ego van de koele, afstandelijke, frigide keizerin van Maximiliaan.

[32] Michel de Grèce verwijst o.a. een artikel van D.G. d'Auvergne in Le Figaro.

[33] Castelot, p.474 en de Grèce, p.341-344.



Kolonel Alfred Van der Smissen (1823-1895)



Generaal Maxime Weygand (1867-1965)

Verschillende auteurs [34] gaan in op de relatie tussen Charlotte en Van der Smissen.
Charlotte kreeg aandacht voor de kolonel na de 'Belgische' overwinning in La Loma. Toen Van der Smissen Charlotte na de dood van haar vader Leopold I kwam condoleren in Chapultepec, bloeide de vriendschap open. Waarschijnlijk beoogde Van der Smissen in eerste instantie in Charlotte vooral een pleitbezorgster te vinden in zijn ambitie om opperbevelhebber te worden van de 'verenigde' Mexicaanse strijdkrachten.

De eenzaamheid van Charlotte, het gebrek aan affectie en de romantiek van een boottocht bij nacht, het gebruik van 'verruimende' middelen en misschien zelfs een ontluikende liefde zouden beiden tot handelingen gebracht hebben die ze in normale omstandigheden gezien de afstand in rang en de strikte godsdienstige moraal niet zouden stellen.
Dat de Belgische zaakgelastigde Eloin Van der Smissen tot een duel uitdaagde en Madame d'Hulst begin september 1866 weigerde Charlotte te ontvangen kan ook in de context van die 'verboden' relatie gezien worden.

***Trauma 3**:* Zowel vader Leopold als moeder Louise en broer Leo vertoonden op latere leeftijd een doordringende somberheid. Leopold I had het bij de ziekte van Louise over de 'morbide voorbestemdheid' in de Orléans-familie.

Dat alles wijst erop dat we bij Charlotte kunnen spreken van een genetische aanleg voor een depressieve stoornis.

Tussen de wanen en de depressieve periodes wordt bij Charlotte gesproken over zeer normale en lucide periodes.
Dit wijst in de richting van een bipolaire storing. Een bipolaire of manisch-depressieve stoornis begint bijna steeds tussen de puberteit en het 35ste levensjaar. Bij Charlotte en Leo merkten we reeds snel na de dood van hun moeder een opvallende teruggetrokken somberheid. Meestal geldt dat hoe vroeger de storing zich manifesteert, hoe moeizamer het verloop van de ziekte doorheen het leven verloopt. Bij een bipolaire stoornis volgen periodes van depressie en manie elkaar op.
De depressieve fase kan verschillende vormen aannemen. Bij Charlotte gaat het vermoedelijk over een depressie met psychotische kenmerken met wanen, hallucinaties en verstoorde waarnemingen.
De manie kan eufoor of dysfoor van karakter zijn. De eufore vorm geeft optimisme, macht en tomeloze energie. Een manie van de dysfore vorm uit zich in agitatie, prikkelbaarheid, frustratie, en aanvallen van paranoia. Psychiatrisch [35] spreken we over een manie als minstens drie van de volgende symptomen voorkomen: een sterk opgeblazen zelfvertrouwen tot grootheidswanen; een niet kunnen ophouden met praten; de gedachten die door mekaar tuimelen; afgeleid worden door van alles en nog wat; het veel minder slaap nodig hebben dan normaal; een overagitatie op seksueel of sociaal gebied of in de studie of het werk; een zich in activiteiten (bijvoorbeeld financieel of seksueel) storten zonder stil te staan bij de gevolgen.
Bij Charlotte vinden we meer dan drie van deze symptomen terug. Haar grandiositeit en haar woede en de vergiftigingsangst (paranoia) zijn typische fenomenen tijdens de manische buien. Zij spreekt over Max als *'de meester van de aarde en vorst van het universum'* en gaat totaal op in een religieuze devotie. [36]
We stippen nog aan dat personen die lijden aan een bipolaire storing vaak kunstzinnig begaafd zijn of gemakkelijk verschillende talen spreken (polyglot). Deze kenmerken zijn ook van toepassing op Charlotte.

[34] Haslip, Castelot, de Grèce en Kerckvoorde wijzen op de 'vriendschap' die tussen Charlotte en Van der Smissen bestond.

[35] We gebruiken hier de diagnostische criteria zoals beschreven in de DSM-IV, het handboek van de psychiater.
[36] Zie o.a. Reinach, p.343-345.

Het gebruik van drugs kan aanvallen van een sluimerende bipolaire storing stimuleren. Het gebruik van hallucinaties verwekkende hallucinogenen kan aanleiding zijn voor de wanen. Charlottes reactie op de middelen wordt dan nog versterkt door de zware spanningen waaraan ze blootstaat: de afstand tot en de liederlijkheid van Max, de onmogelijkheid te regeren, het keizerrijk dat onbestuurbaar wordt, de dreigende terugtrekking van de Fransen, de dood van haar vader, de dood van haar grootmoeder.

Mensen met een bipolaire stoornis hebben de neiging middelen te gebruiken die ofwel de werking van zenuwstelsel dempen (alcohol, opium of morfine,...) ofwel stimuleren (cafeïne, cocaïne,...). De helft tot tweederde van de patiënten 'gebruikt' effectief. De bipolaire storing belast de hersenen al overmatig. De ontspannende middelen worden genomen om tot rust te komen, de stimulerende middelen omdat de patiënt de `genotstoestand' of de high-gevoelens van de manische episode terug wil oproepen. Bovendien kan dit ziektebeeld in de vorm van een mogelijke overprikkeling op seksueel gebied en van het zich in activiteiten storten zonder na te denken over de gevolgen een verklaring zijn voor haar onverwachte en niet bij haar persoon passende vreemdgaan.

***Trauma 4**:* Er werd, ook in die tijd, veel gespeculeerd over een mogelijke zwangerschap van Charlotte en er zijn zeker aanwijzingen in die richting. De onbegrijpelijke afzondering in Miramar bijvoorbeeld. In Miramar hadden slechts een paar mensen toegang tot Charlotte. Elk bezoek werd geweerd. Diende die afzondering om de zwangerschap te verbergen?

Tijdens de overtocht van Mexico naar Europa was Charlotte constant misselijk. In Parijs droeg zij, ondanks het snikhete weer, een mantel. Door de kleding in die tijd was het niet moeilijk om een zwangerschap te verbergen.

Als Charlotte zwanger is geweest en bevallen is in Miramar, is het kind verwekt in de lente van 1866, na haar reis naar Yucatan en de dood van haar vader en grootmoeder. In april en mei 1866 bevindt zij zich `alleen' in Chapultepec.

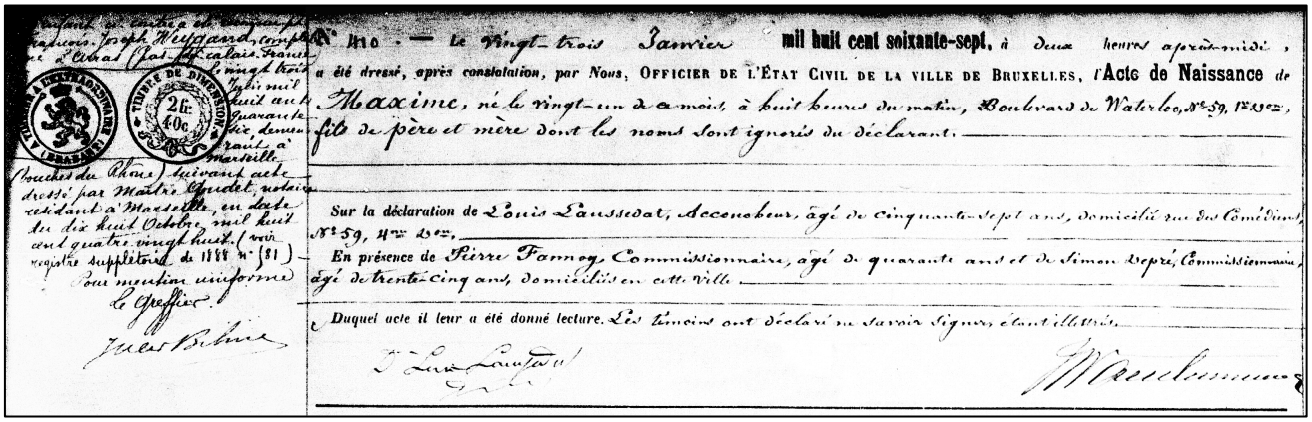
Het is uit die tijd dat de verhalen over haar boottochten met Van der Smissen stammen. [37]

Op het moment dat Charlotte ontdekt dat ze zwanger is en beseft dat het ongeboren kind niet van Max kan zijn, stort haar wereld in. Charlotte heeft tegen alles gezondigd wat haar jarenlang ingeprent werd. Ze is de onwaardige keizerin die haar goddelijke verantwoordelijkheid ontliep en in doodzonde is vervallen.
`Todo es inutil' zijn de woorden die ze uitspreekt op het moment dat ze niet langer om haar zwangerschap heen kan. Ze is geen keizerin meer want onwaardig in Gods ogen! De doodzonde die ze beging en het schandaal dat op haar afkomt moeten haar sterk bedrukken.
Hoe moet ze omgaan met de waarheid? Hoe sterk moet de nood van deze strikt religieuze vrouw zijn om haar zonden te kunnen biechten? Bij wie anders dan de paus kan ze daarvoor terecht?

***Trauma 5**:* De hormonale reactie als gevolg van de zwangerschap stimuleert een chemische reactie in de hersenen. Dat heeft een tijdelijke invloed gehad op het gedrag en de geestesgesteldheid van Charlotte.
De eerste verschijnselen van een nakende manische aanval treden op in de trein op weg naar Rome, in Bolzano. Charlotte krijgt een crisis van paranoia en wil niet verder. Als ze beseft dat ze hallucineert vraagt ze aan grootmaarschalk del Valle gewoon 'Bozen' — dit is de oude naam voor Bolzano — te zeggen als ze raar begint te doen.
Op 30 september 1866, een paar dagen na haar gesprekken met de paus breekt de manie totaal door. Charlotte laat zich naar het Vaticaan brengen en zoekt bescherming bij de heilige man zelf. De wanen hebben haar totaal in de greep. Het is in die toestand dat ze, op 9 oktober 1866, opgesloten wordt in Miramar.

***Trauma 6**:* Er is niet allen de zwangerschap. Het ongeboren kind, zeker als het een zoon wordt, betekent ook een reële bedreiging voor Franz-Jozef. Max is officieel de vader, en het kind is dus een mogelijke troonpretendent voor de Oostenrijkse kroon. Ook voor het Belgische koningshuis vormt het kind een bedreiging. De kroonprins en enige zoon van Leopold II is ziekelijk en Filips is nog steeds niet getrouwd. [38]

[37] Haslip vertelt hoe ze voor het eerst van de 'vriendschap' tussen Van der Smissen en Charlotte hoort in Mexico.
[38] Het is trouwens merkwaardig dat Filips die reeds jaren weigerde te trouwen, hoewel Leopold en Charlotte daar sterk op aandrongen, zich in februari 1867 plots verloofde en eind april trouwde. We vermoeden dat de druk van de Belgische koning na het 'ongelukje' van Charlotte sterk verhoogde.



Geboorte-akte van "Maxime", Brussel 23.01.1867 nr. 410, met geboortedatum 21.01.1867 – in het linkervakje werd in 1888 de adoptie met de familienaam Weygand geregistreerd.

Met grote waarschijnlijkheid is paus Pius IX op de hoogte van de zwangerschap van Charlotte, bij wie anders zou ze haar doodzonde biechten. Hij brengt de beide koningshuizen, via een gecodeerd telegram naar zijn bisschoppen, op de hoogte van de 'toestand' van Charlotte.

Het kind moet verdwijnen. Voor de Oostenrijkers is er nooit een kind geweest. De Bombelles en dokter Jilek zetten, in Oostenrijkse dienst, de dwaalsporen uit. Jilek verklaart in zijn dagboeken dat Charlotte nooit een kind heeft gebaard en nooit haar maandstonden heeft gemist.
Andere betrokkenen verdwijnen: een kamermeisje, Amalia Ströger, wordt op 2 juni 1867 opgehangen teruggevonden. Haar zelfmoord wordt door een aantal auteurs toegeschreven aan 'liefdesverdriet' om de terechtgestelde keizer, of aan wroeging [39] omdat ze Charlotte zou vergiftigd hebben. Wij vermoeden dat ze zelfmoord pleegde toen ze de gevaarlijke en uitzichtloze situatie waarin ze zich bevond als deelgenoot van 'het geheim' besefte. De kamermeid Mathilde Doblinger sterft enkele weken later in hevige krampen. Waarschijnlijk is ze vergiftigd.

We hebben alle redenen om te vermoeden dat de isolatie van Charlotte door de beide koningshuizen wordt opgezet om haar zwangerschap te verbergen. Het plan is gesofistikeerd en moet iedereen in de waan laten dat de waanzin van de keizerin een opsluiting rechtvaardigt. Om Charlotte rustig te houden, krijgt ze morfine toegediend, daardoor wordt ook de 'waanzin' in stand gehouden en blijft de opsluiting gerechtvaardigd.

Als Charlotte bevalt omstreeks de jaarwisseling, blijft het kind slechts een paar dagen bij haar. Het wordt in Miramar gedoopt. [40] Daarna moet ze het afstaan.
Op 10 januari 1887 lezen we in de *Moniteur Belge* als 'Weense brief': *'Wij vernemen dat de geneesheren die keizerin Charlotte behandelen haar volledige genezing hebben vastgesteld.'* Is dat de boodschap die de bevalling van Charlotte verbergt?

Vermoedelijk moet het Belgische koningshuis instaan voor het kind.
Op 23 januari 1867 wordt Maxime op de Waterloolaan 59 te Brussel door dokter Louis Laussédat aangegeven, als zijnde twee dagen ervoor geboren. Ondanks de wettelijk voorgeschreven vermelding van de naam van de moeder schrijft de ambtenaar van de burgerlijke stand het kind in als: *'zoon van vader en moeder waarvan de namen onbekend zijn door de aangever'*. Dokter Laussédat moet nochtans de moeder kennen. Velen menen in de voornaam Maxime een bewijs te zien van zijn afkomst.

Bij zijn meerderjarigheid krijgt hij de naam Weygand. [41] Hij geniet hoge bescherming, een jaarlijkse uitkering van het Belgische koninklijke hof en maakt een schitterende carrière in het Franse leger. We vinden hem terug als hoofd van de generale staf van maarschalk Foch in Compiègne bij de ondertekening van de wapenstilstand aan het einde van Wereldoorlog I op 11 november 1918 en als opperbevelhebber van het Franse leger tijdens Wereldoorlog II.

---

[39] de Grèce, p.343.

[40] Weygand wordt niet meer gedoopt na de aangifte op de burgerlijke stand. Het is in die tijd onvoorstelbaar dat een kind niet gedoopt zou worden, zeker niet na adoptie door een gezin dat hem diep-christelijk opvoedt. Hij moet dus gedoopt zijn voor de aangifte in Brussel.

[41] Over het mysterie Weygand zijn verschillende boeken en artikels geschreven.

Aan Castelot, die met hem een gesprek voerde over het 'mysterie Weygand' in het kasteel van Argenteuil, noemde Leopold III op een onbewaakt moment generaal Van der Smissen als *'vader van Weygand'*. [42]
En bij de dood van Charlotte in 1927 kreeg Weygand verschillende brieven met de boodschap *'het is uw moeder die komt te sterven'*. [43]

Is Weygand het kind van Charlotte en Van der Smissen? Alles wijst erop.

Leopold III heeft Weygand beter leren kennen tijdens Wereldoorlog II.
Beide mannen onderhielden in de aanloop van, tijdens en na Wereldoorlog II regelmatige rechtstreekse en waarschijnlijk ook geheime contacten. Het is merkwaardig hoe beiden een zeer gelijkende, `eigenzinnige' visie ontwikkelen op het verloop van de oorlog. Beiden waren na de oorlog ook in diskrediet door hun houding.
We vermoeden dat Leopold aan Weygand ook de identiteit van zijn echte vader heeft prijsgegeven. Charlotte wist wie haar zoon was. Weygand wist, terwijl hij het tegendeel beweerde, wie zijn moeder was.
Toch hebben ze elkaar nooit ontmoet. De taak, de verantwoordelijkheid voor hun land en de eer waren sterker dan de liefde tussen moeder en zoon.

Van der Smissen blijft Charlotte bezoeken in Tervuren, Laken en Meise. Verder dan wat zachte aanrakingen zijn ze nooit meer geweest.

In 1895 ontstond er, naar aanleiding van verdachtmakingen, een conflictsituatie.
Op 16 juni 1895 schiet Van der Smissen zich een kogel door het hoofd.
Vermoedelijk heeft hij nooit geweten dat Maxime Weygand zijn zoon was. De fysieke gelijkenis tussen vader is zoon is nochtans frappant.

Om deze waarheid onomstotelijk te bewijzen is meer nodig dan logica en getuigenissen. Een DNA-onderzoek zou het onderscheid tussen mythe en werkelijkheid kunnen opheffen.

Een gevangen vogel in een gouden kooi

Het is met die trauma's in het hoofd dat Charlotte in juli 1867 in Laken aankomt.
Marie-Henriette engageert zich om haar te verzorgen. In zijn brieven vermeldt het koningspaar de schandalige en onmenselijke behandeling die Charlotte onderging in Miramar. Leopold schrijft: *`Mijn zuster is hier aangekomen in een vreselijke toestand, vel over been. De afzondering en de behandeling in Miramar hebben haar veel kwaad gedaan. Ze bevond zich daar voortdurend in angst en voelde zich door iedereen in de steek gelaten.'* [44]

Burggraaf Conway vertelt meer over haar toestand bij aankomst in Laken: *'Driekwart van de tijd is het in het hoofd van de keizerin gezond. Ze praat en handelt dan zoals u en ik, maar op andere momenten verlaat de rede haar. Ze is nooit gewelddadig en lijkt gelukkig weer bij ons te zijn en Miramar verlaten te hebben. Ze wordt gedomineerd door bepaalde trauma's, waaronder de gedwongen opsluiting in haar oude residentie...'* [45]

De rest van de zomer brengt de keizerin door in het kasteel te Tervuren omringd door een volledige hofhouding.
Ondertussen lopen de onderhandelingen met Wenen over haar fortuin. Het testament van 1864 waarin Max alles aan haar schenkt, blijkt deskundig verdwenen te zijn.
De onderhandelingen worden hard gevoerd. Vader Leopold had, via het huwelijkscontract, zijn voorzorgen genomen en Goffinet haalt het onderste uit de kan. Miramar gaat naar de Oostenrijkse familie. De dochter van Leopold II, Stéphanie, die met aartshertog Rudolf, zoon van Franz-Jozef huwde, zal er later haar intrek nemen. Het erfdeel van haar vader blijft in onverdeeldheid met het deel van Leo. Dat is Leo's dictaat en Charlotte kan in deze situatie niet anders dan zich daar bij neerleggen.

In de winter is Tervuren niet comfortabel genoeg. Charlotte weigert het koude seizoen in Madeira door te brengen. Haar herinneringen aan haar reis met Max zijn niet zo goed.

[42] Castelot, p.606. Via andere historici, zoals Duchesne, probeerde Leopold III deze afkomst van Weygand formeel te ontkennen.
[43] Weygand, p.16.
[44] Brief van Leopold aan Mme d'Hulst op 3 augustus 1867, geciteerd in Reinach, p.358.
[45] Conway aan d'Hulst op 3 augustus 1867, geciteerd in Reinach, p.356.

Op 9 oktober mag ze opnieuw haar intrek nemen in Laken. Daar is ze het liefst.
Ze stabiliseert zienderogen. Charlotte onderneemt uitstappen naar de Ardennen, dineert met Leo in Brussel en nodigt mensen uit: Van der Smissen, Goffinet,...
Nog steeds weet ze niet dat Max dood is. Ze krijgt alleen die kranten te lezen waar niets over Mexico in staat. Als Tegetthof met het lijk van Max de Europese kust nadert kan men niet langer zwijgen. Pater Dechamps, intussen Monseigneur, krijgt de opdracht haar op de hoogte te brengen.
Op 12 januari 1868, bijna zeven maanden na zijn dood, hoort ze het pijnlijke verhaal.

Reeds maanden weigert ze elk sacrament. Wie in doodzonde leeft heeft geen recht op de sacramenten. Charlotte biecht [46] en vraagt de communie. Ze wil alles weten over Mexico en de dood van Max. Alle dagbladen probeert ze te lezen. Ze maakt een doodsprentje en vraagt aan Leopold II om enkele Mexicaanse getrouwen te decoreren. Charlotte lijkt niet te erg te lijden onder zijn dood. Bezorgd vraagt ze om tijdens de periode van rouw toch binnenshuis haar juwelen te mogen dragen en naar de stad te kunnen gaan.

Ondertussen groeit de bezorgdheid om de kleine Leopold, zoon van Leopold II en Marie-Henriette.
Sedert mei 1868 is de kroonprins ziek. Het blijkt om een hartkwaal te gaan. Bovendien is de jongen tijdens het spelen met een zeilboot in de vijver gevallen, met een longontsteking tot gevolg. Later komt daar nog waterzucht bij. Hij eet bijna niet, heeft al een paar keer het bewustzijn verloren. Alle remedies worden uitgeprobeerd: bloedzuigers, puncties,... Elke dag rijdt hij in een wagentje getrokken door zijn pony *'Kiss-me-Quick'* rond in het park.
Op 13 juni 1868 wordt de prins 9 jaar. Er is een diner, een concert, roeiwedstrijden op de vijver,... Het kind wordt steeds zieker.
Marie-Henriette krijgt het moeilijk door alle zorgen om Charlotte en haar kind. Ze vertrekt voor een maand naar Spa om te kuren. De toestand lijkt hopeloos en op 13 augustus 1868 laat Leopold haar vervroegd terugkeren. In alle kerken en synagogen wordt gebeden voor de kleine prins. Maandenlang vechten de hoop en de wanhoop. Op 22 januari 1869 sterft *Leopold, Ferdinand, Elie, Victor, Albert, Marie, kroonprins van België, Hertog van Brabant, graaf van Henegouwen, hertog van Saxen* te Laken. Een paar dagen later wordt hij bijgezet in de crypte van Laken.
Charlotte wil de begrafenisstoet niet zien. Ze verbiedt haar kamermeid Julie Doyen te kijken met de woorden: 'Men kijkt niet naar zulke droevige dingen!' [47]
De noodlottige vijver wordt onmiddellijk dichtgegooid. De kamer van de jongen wordt een kapel.
Bij de koning en de koningin is iets gebroken. Leopold gooit zich op zijn werk. Voortaan zal hij bezig zijn met grootse bouwprojecten en zijn koloniale dromen. De koningin wordt vervangen door maîtresses. Met de dood van de kroonprins lijkt ook hun relatie definitie ten einde.

Ook Charlotte lijkt het opnieuw moeilijk te krijgen. Heeft het met de dood van het kind te maken? Denkt ze aan het verlies van een eigen kind?
Op 27 februari schrijft ze in een brief aan Filips: *`Ik heb reeds 24 uur niet gegeten, (..) het is zoals in Rome. Wil jij de paus zijn en mij voor deze nacht onderdak geven?'* [48]
De crisis zet zich door. Tussen februari en juni 1869 schrijft Charlotte honderden waanzinbrieven [49] die nooit verzonden worden. Haar identiteit verandert, ze wordt eerst man, later spreekt ze alleen over zichzelf in de derde persoon.

Terwijl in Brussel een tyfusepidemie zowat elke familie in rouw dompelt en bij Charlotte de waanzin terug lijkt, wordt ze op 1 mei 1869 tegen haar zin terug naar Tervuren gebracht.
Bijna tien jaar lang zal ze daar verblijven. Nadat in de pers verschillende artikels verschijnen over haar toestand, krijgt het personeel strikte orders tot geheimhouding.
De koning en vooral de koningin brengen regelmatig een bezoek aan het kasteel. Ze houden ook de andere familieleden, zoals Victoria in Engeland, op de hoogte van de situatie.

[46] We hebben alle redenen om te vermoeden dat de paus Charlottes waarheid vernomen heeft los van het biechtgeheim. Dit geeft hem de vrijheid om de koninklijke families op de hoogte te brengen zonder het biechtgeheim te schenden.
[47] Citaat in Reinach, p.373.
[48] Charlotte aan Filips op 27 februari 1869; Archief Koninklijk Paleis, Fonds Graaf van Vlaanderen, brief 128.
[49] Laurence van Ypersele wijdt een boek aan die periode. Elders in dit boek weiden we uit over deze waanzinbrieven. U vindt ook een aantal merkwaardige citaten uit de brieven in dit boek.

Charlotte zoekt de eenzaamheid, heeft soms eigenaardige wensen. Ze sluit zich op in haar kamer, eten en al wat ze nodig heeft wordt voor haar deur gezet. Op een ander moment eist ze dan weer knechten in plaats van kamermeisjes om haar te kappen en aan te kleden. Haar vraag verwekt schandaal. Ze wil mannen om haar in bed te leggen! De psychiaters raden aan haar wensen in te willigen. Zoniet zou de keizerin niet slapen, blootsvoets door de gangen dwalen en een longontsteking oplopen, of zich zo kwaad maken dat ze een hersenbloeding krijgt. In de loop der jaren verzacht haar houding langzaam.

Tien jaar later, op 3 maart 1879, staat het kasteel van Tervuren in lichterlaaie. Charlotte kan slechts met moeite overtuigd worden het kasteel te verlaten. Het is Marie-Henriette die alleen met een knecht spoorslags naar Tervuren vertrekt en Charlotte ophaalt. De koningin neemt de teugels in handen en draaft samen met de keizerin in de kleine open koets door de vroege ochtend naar Laken.
Tervuren is verloren, alleen de zwartgeblakerde muren blijven overeind. Leopold zal later in het park het museum voor Midden-Afrika laten optrekken.

Terwijl de koninklijke familie in Brussel verblijft, woont Charlotte vijf weken in Laken. De herinneringen aan haar kindertijd geven haar rust en stabiliteit.
Intussen koopt de koning voor zijn zus het kasteel en domein van de graaf Amédée de Beauffort in Boechout (Meise).
Op 5 april 1879 komt Charlotte in Meise wonen. Een paar jaar later verwerft Leopold ook het kasteel van baron d'Hooghvorst, eveneens in Meise.
Door de twee domeinen samen te voegen krijgt de keizerin een royaal verblijf en een gouden gevangenis. Charlotte mag niet naar buiten en niemand kan het domein in. Aan het gewone personeel wordt verboden met de keizerin te spreken.
Af en toe ontvangt ze bezoek. Tot 1892 komt ook Van der Smissen regelmatig langs. Alleen Meisense kwajongens durven wel eens stiekem over de muur klauteren.
Kolonel Goffinet beheert het kasteel.

Mevrouw Vlayen, die een tijd op het kasteel heeft gediend, geeft de volgende beschrijving van het teruggetrokken leven van Charlotte. *`Meestal is de keizerin rustig. Ze kleedt zich met bijzonder veel zorg, speelt piano, maakt handwerkjes. Af en toe krijgt ze aanvallen van razernij, ze breekt en scheurt dan alles wat in haar handen komt. Als de avond valt speelt zich een eigenaardig ritueel af. De keizerin wandelt tot aan de slotgracht en zet een voet in de roeiboot en blijft voor zich uitstaren, in de mist van haar gedachten. Af en toe vroeg ze in het salon om een pop gemaakt van vodden en gewikkeld in een Mexicaanse sjaal. Lang wiegt ze de pop neuriënd tot ze hem plots weggooit en zegt: wij hebben ook een kind gehad, maar ze hebben het ons afgepakt.'* [50]



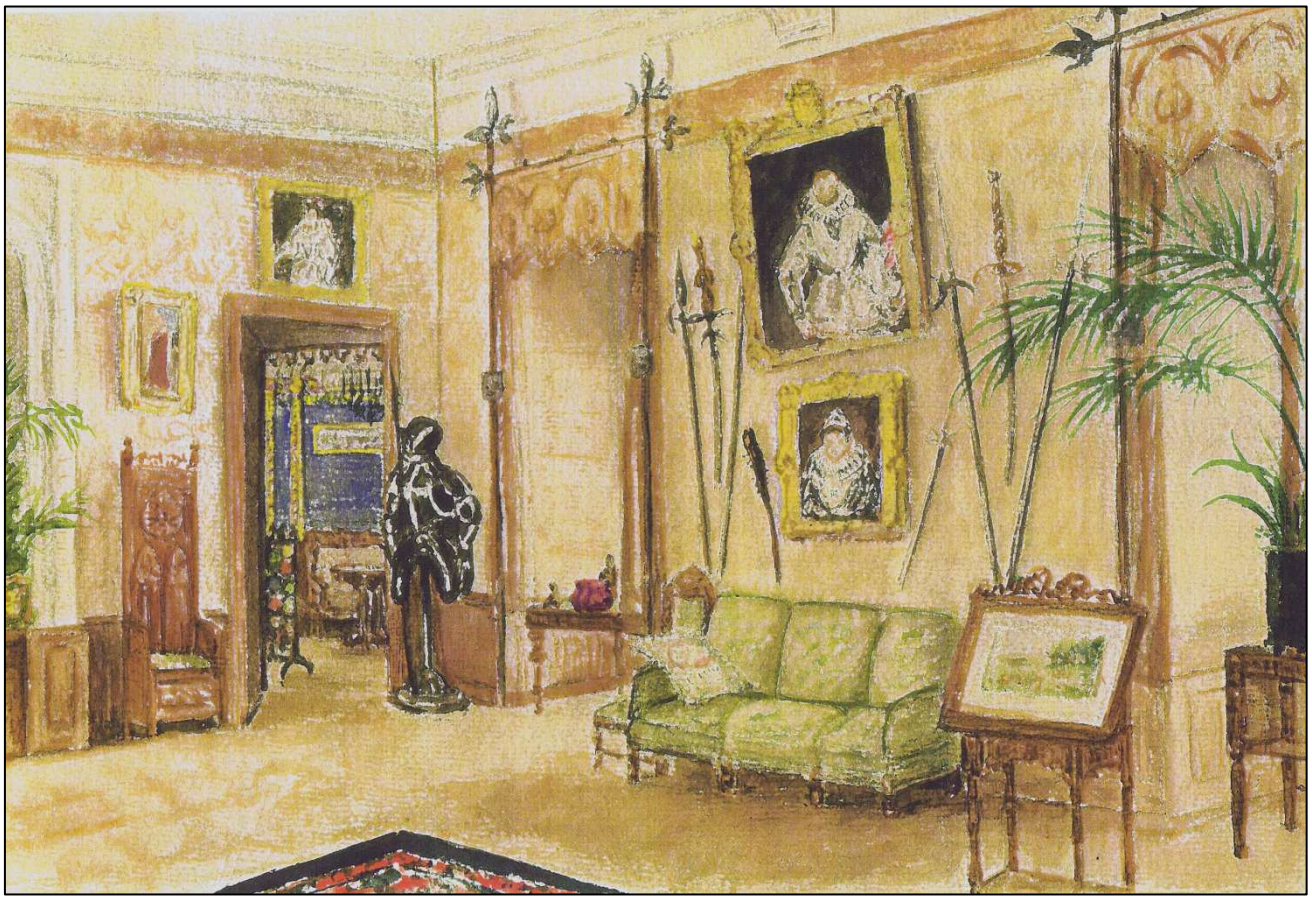
Charlotte met een hofdame bij een ritje in de koets door het domein van Boechout – coll. archief koninklijk paleis.

Achtenveertig jaar verblijft ze vaak helder, soms in een waan, op een domein van meer dan 80 hectare.

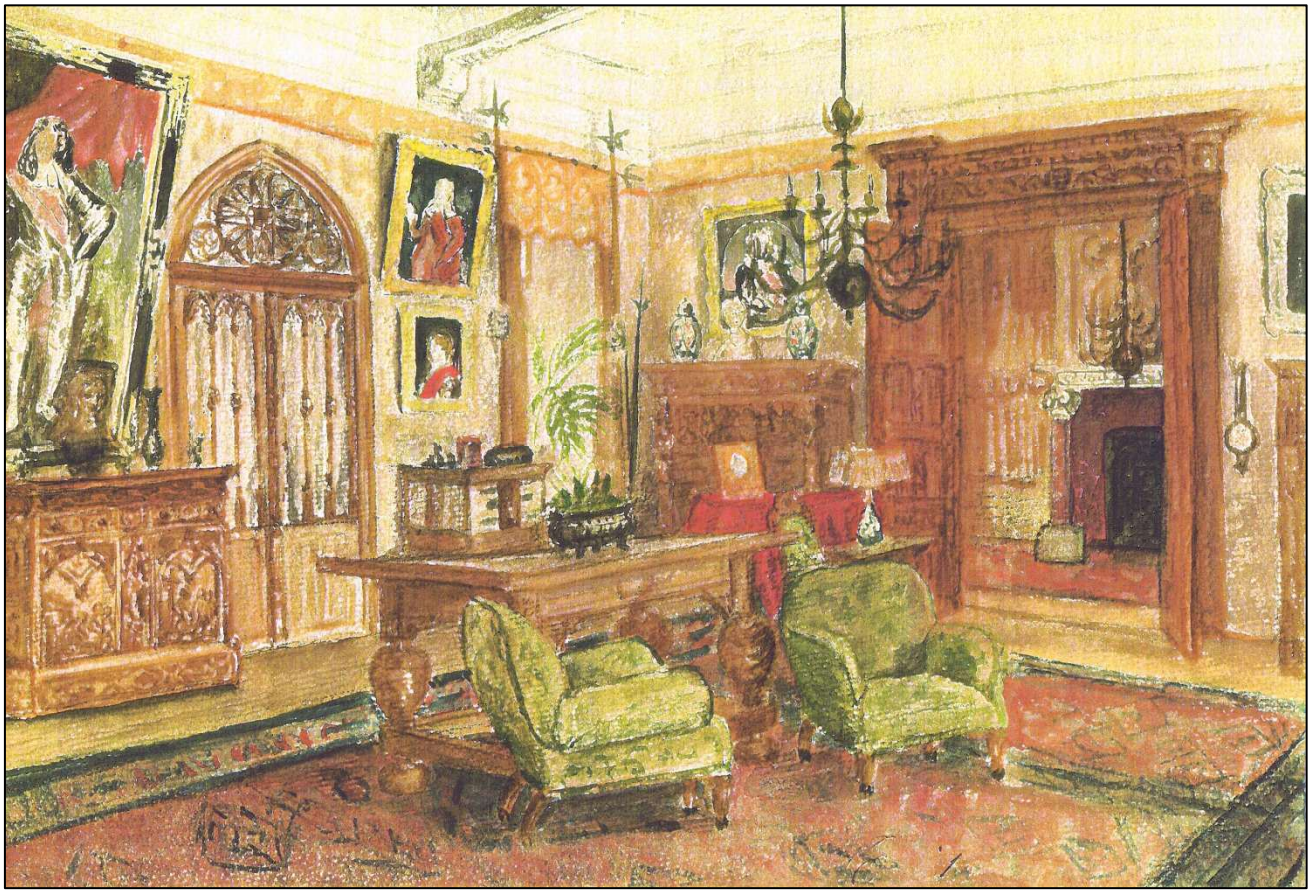
Haar geest is in Laken, in Mexico, in één of andere onnoembare realiteit.
Soms is ze vrouw, soms man, soms amper aanwezig en soms is ze duidelijk de keizerin en eist ze het uiterste van haar personeel.
Ze is onvoorspelbaar, nukkig en zelden tevreden en deinst er niet voor terug het personeel een pak slaag te geven.

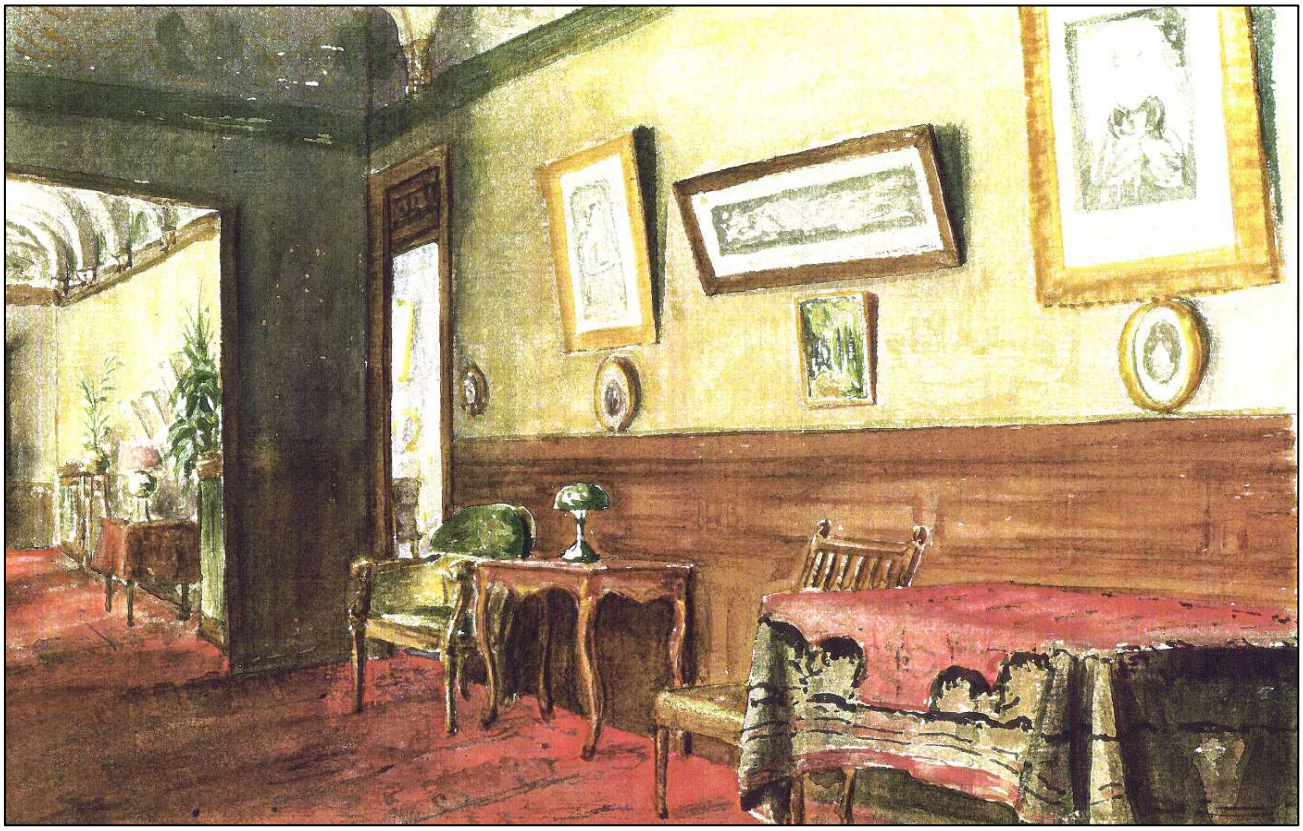
De mensen rondom haar wisselen, ze vechten in de oorlog, plegen zelfmoord of verongelukken.

[50] Citaat uit Fouvez, p.202.

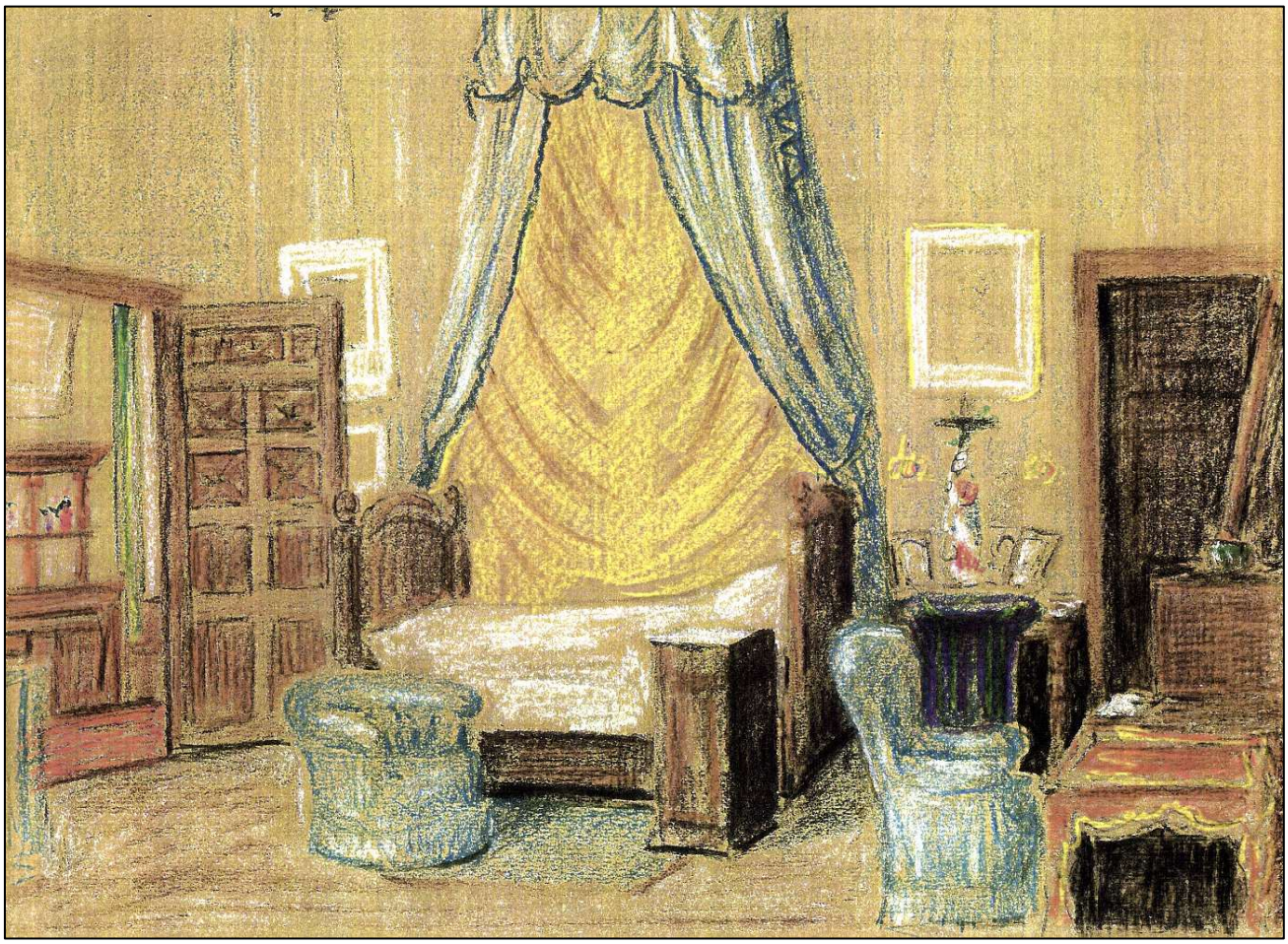


Boven en onder: *kasteel van Boechout, gelijkvloers, wapenkamer – C. De Brandner, 1920 – coll. archief koninklijk paleis.*





Kasteel van Boechout, 1ste verdieping, galerij – C. De Brandner, 1918 – coll. archief koninklijk paleis.

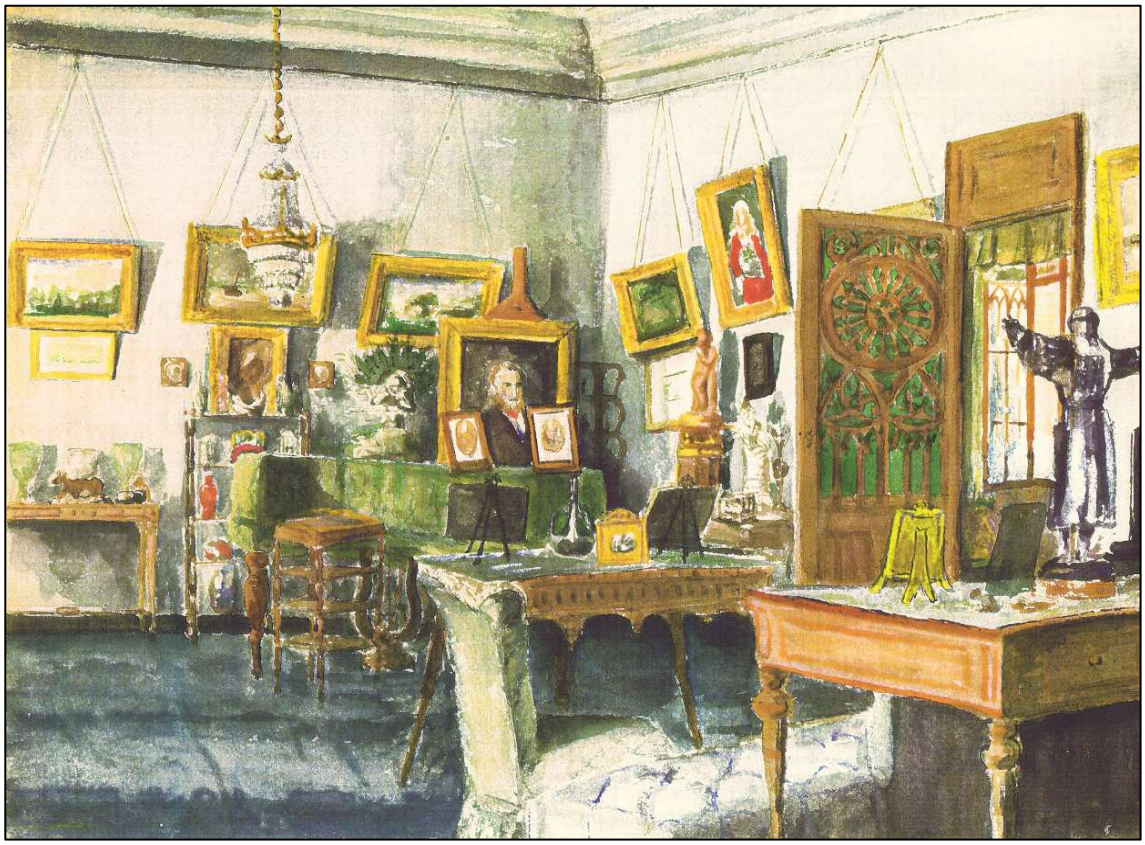


Kasteel van Boechout, 1ste verdieping, slaapkamer van Charlotte – C. De Bradner, 1925 – coll. archief koninklijk paleis.



Links:
Kasteel van Boechout, gelijkvloers, blauwe salon – C. De Brandner – coll. archief koninklijk paleis.

Onder:
Kasteel van Boechout, 1ste verdieping, groot salon – C. De Brandner – coll. archief koninklijk paleis.



De eerste wereldoorlog glijdt voorbij. Aan het hek hangt een bord: *'dit kasteel is bewoond door Hare Majesteit de Keizerin van Mexico, schoonzus van onze doorluchtige bondgenoot Keizer Franz-Jozef van Oostenrijk.'*



VERBOT

Park, Gärten, Hofräume p.p. des Königlichen Schlosses

BOUCHOUT

dürfen von Offizieren und Mannschaften ohne direkten höheren Befehl UNTER KEINEN UMSTÄNDEN betreten werden.

Brüssel, 3. Dez. 1914.

Der Kaiserliche Kreischef,
von LEIPZIG,
Oberst.

Coll. archief koninklijk paleis.

Ook de koningen komen en gaan.
De ondergang van het Mexicaanse keizerrijk is enkel de prelude voor het einde van de andere grote keizerrijken.
Napoleon verklaart Pruisen de oorlog, de nederlaag in Sedan in 1870 is meteen ook het einde van zijn bewind.
Met de Eerste Wereldoorlog gaan ook de vier andere keizerlijke dynastieën ten onder: de Osmanen in Turkije, de Romanovs in Rusland, de Hohenzollern in Duitsland en de Habsburgers in Oostenrijk. Franz-Jozef maakt de ondergang niet meer mee: hij sterft in 1916.
Ook de Belgische vorsten overleven Charlotte niet: koning Albert en koningin Elizabeth nemen de verantwoordelijkheid over na de dood van Marie-Henriette in 1902 en Leopold II in 1909. De erfgenamen vinden een onontwarbaar financieel kluwen.

Op 17 januari 1927 sterft Charlotte, 87 jaar oud.
Het domein geraakt in verval. Jaren later, in 1938, verkoopt de koninklijke familie het domein aan de Belgische staat die er de Nationale Plantentuin inricht.
Het kasteel van Meise gaat tijdens de Tweede Wereldoorlog in de vlammen op, alleen de oranjerie blijft gespaard. Het kasteel van Boechout wordt aan zijn lot overgelaten. Pas in 1972 worden enkele restauratiewerken uitgevoerd.
Charlotte wordt niet vergeten. Historici en romanciers beschrijven haar dramatische en tot de verbeelding sprekende leven.

Besluit: met een vorstendom in het hoofd

Charlotte is de ideale prinses.

Charlotte is reeds als kind door de dood van haar moeder en het gebrek aan affectie zeer mentaal ingesteld. Ze creëert haar eigen universum op een verstandelijke manier. In de opvoeding door haar vader, de gouvernantes en haar 'geestelijke' raadsman wordt haar een wereld ingepompt waarin ze een verschrikkelijk zware verantwoordelijkheid draagt. Zij is uitverkoren en gekroond door God om het volk te leiden doorheen de duisternis. Zij is verantwoordelijk voor het welzijn van al haar onderdanen. Zij is verantwoordelijk voor het goede functioneren en de organisatie van haar rijk.

En bij dat alles mag ze niet vergeten dat ze er alleen is om haar man, de vorst, te steunen.
Onderdanig mag ze opdraven op de momenten door God en vorst bepaald. Hooghartig moet ze haar status en positie uitstralen. Charlotte blinkt uit in al die eigenschappen.
Ze kan besturen, kan gasten ontvangen, spreekt Frans, Engels, Duits, Italiaans, Spaans. Charlotte heeft inzicht in staatszaken, kan onderhandelen,... Charlotte is uitermate eerlijk en consequent voor zichzelf.

Waar Charlotte het moeilijk mee heeft is mens zijn. In een mentale beweging creëert ze voor elke vorstelijke rol een andere vorst met een andere naam.

Tijdens het gouverneurschap in Lombardije en Venetië wordt ze Carlotta. Haar eerste opdracht mislukt jammerlijk. Maar niet getreurd, na een korte (gedwongen) rustperiode komt een nieuwe opdracht op haar af.

Ze wordt keizerin van Mexico, ze wordt Carlota: nu een nieuwe rol met nog grotere verantwoordelijkheden. Maar de opdracht mislukt en zijzelf is door haar 'goddeloos gedrag' een van de hoofdschuldigen.

Haar geest staat niet stil. In de wanen van 1869 creëert ze zich een nieuw vorstendom, ze wordt keizer van Frankrijk, wordt Napoleon zelf, wordt 'men', 'hij'. Ze neemt verschillende identiteiten aan, ze wordt de derde persoon.

Charlotte vindt een droomprins.

Maximiliaan van Oostenrijk leek op een droomprins.
Van een machtig geslacht, opgevoed om te regeren aan het voornaamste hof van Europa, met hoogstaande cultuur en etiquette.
Max is wijs, heeft ideeën, lijkt te luisteren, is fysiek niet onaantrekkelijk, niet te jong, niet te oud.

Max lijkt een keizer, maar Max is geen keizer.
Hij is onstandvastig en besluiteloos, kan zijn ideeën niet uitvoeren, ontvlucht de verantwoordelijkheid, laat Charlotte alleen opdraven bij elke receptie, luistert stelselmatig naar de verkeerde mensen, is gevoelig voor vleierij, mist diplomatie, heeft een zwak voor vrouwen en drank,...
Toch zal Charlotte hem altijd blijven verdedigen. Het huwelijk is voor eeuwig en altijd, de vrouw volgt de man, de keizerin de keizer.
En als de keizer stukgeschoten wordt, blijft de droom. En de droom zweeft steeds verder weg van de realiteit.

Wie in de wieg gelegd is om te besturen heeft een rijk nodig.
Wat komt er op hun weg?
De hertogdommen Lombardije en Venetië wachten op de onafhankelijkheid als Max ze cadeau krijgt. Politiek wordt hij met een onmogelijke taak belast. Hij krijgt een rijk dat niet te besturen is, als man die niet kan besturen.
Mexico is zo mogelijk een nog giftiger geschenk.
Een verscheurd rijk, dat worstelt met zijn koloniale verleden en ontelbare burgeroorlogen.
Max aanvaardt, de eeuwige tweede ziet een kans om eerste te worden.
Frankrijk wil met deze actie een dam opwerpen tegen de Verenigde Staten.
Het land is amper ontgonnen, de wegen onberijdbaar, achter elke boom loert het gewapende gevaar. Politiek staan conservatief en liberaal, monarchist en republikein, kerk en culturele eigenheid diametraal tegenover elkaar. Het streven naar onafhankelijkheid is een onverwoestbare kracht. Mexico is aartsmoeilijk, misschien zelfs onmogelijk te besturen vanuit de positie van een keizer-indringer.

Charlotte had zich Gods taak wel haalbaarder voorgesteld.

Een kroonprins-erfgenaam.

Iemand die een beetje koningin wil zijn moet zonen kunnen baren.

Koninginnen en prinsessen mogen niet zelf kiezen of ze klaar zijn voor gezinsuitbreiding. Ze moeten bevallen, liefst snel, liefst veel, liefst zonen, hoewel nu ook dochters de troon kunnen bestijgen.
In het verleden leidde kinderloosheid steeds tot (blijvende) verwijdering tussen de vorsten. De dochter van Leopold II, Stéphanie, wordt door haar man Rudolf van Habsburg, met gonorroe besmet. Deze geslachtsziekte is in die tijd ongeneeslijk. Zij zal nooit nog kinderen kunnen krijgen. De commentaar van haar zus Louise klinkt cynisch: *'Wat ze heeft is ernstig voor de toekomst, in haar positie is zij voorbestemd om erfgenamen te maken voor de kroon.'* Nog onrechtvaardiger is dat die onvruchtbaarheid aan Stéphanie wordt aangewreven.
Max verweet aan Charlotte haar kinderloosheid. Zonder opvolger is het keizerrijk onvolmaakt.

Charlotte had alles om een groot vorstin te worden. Ze verloor alles wat ze had. Elke pijler zakte weg onder haar voeten, en met elke pijler alles waar ze ooit in geloofd had, tot ze niets meer had om op te staan, niets meer om in te geloven. En met die pijlers zakte haar wereldbeeld in mekaar, en haar zelfbeeld. Tot ze over zichzelf sprak als over een andere persoon.

Koningen en koninginnen worden geboren in een kooi gesmeed met tralies van eisen en verantwoordelijkheden. Wie toevallig of gewild kiest voor een ander leven loopt het gevaar in een gevangenis gedwongen te worden.

In 1898 wordt Louise, de ongehoorzame maar zeker niet gekke dochter van Leopold II, ontvoerd en in een psychiatrische inrichting opgesloten.
Het zijn alweer Franz-Jozef en Leopold II die aan de touwtjes trekken.

Heel even is Charlotte vrij geweest. Heel even vloog ze naar de zon.
Maar zoals Icarus brandde ze haar vleugels. Haar straf was loodzwaar.
Materieel kon ze zich als koningskind alles veroorloven wat ze wou.
Maar zeg me, is het minder pijnlijk sterven in een gouden kooi?



Grafplaat in de koninklijke crypte in Laken.

Bibliografie

- Blasio Jose Luis, *Maximilian-Emperor of Mexico*, Yale Univ. press, New Haven, 1934; Origineel: Maximiliano intimo, Parijs, 1905.
- Castaneda Carlos, *The Teaching of Don Juan: A Yaqui Way of Knowledge*, Penguin-books, 1970.
- Castaneda Carlos, *A separate reality*, Penguinbooks, 1973.
- Castaneda Carlos, *Journey to Ixtlan, The lessons of Don Juan*, Penguinbooks, 1974.
- Castaneda Carlos, *Tales of Power*, Penguinbooks, 1976.
- Castelot, Maximilien et Charlotte. *La tragédie de l'ambition*, Lib. Acam. Perrin, 1977.
- Coolsaet Rik, *België en zijn buitenlandse politiek*, (1830-1990), Halewijck, Leuven, 1998.
- Corti Egon, *Maximilian and Charlotte of Mexico*, Alfred A. Knopf, New York, 1929.
- De Bie Mark, *De Coburger, Leopold I, een monoloog als zelfportret*, Lannoo, Tielt, 1990.
- Duchesne Albert, *L'expédition des volontaires belges au Mexique 1864-1867*, Centrum voor Militaire Geschiedenis, Koninklijk Museum van het leger en van krijgsgeschiedenis, Brussel, 1968.
- Fouvez Charles, *Le Mystère Weygand*, Ed. La Table Ronde, 1967.
- Ganz Edwin, *Het Koninkijk Domein van Bouchout en zijn kastelen*, 1987.
- Grèce Michel de, *L'Imperatrice des adieux*, Plon, Parijs, 1998.
- Haslip Joan, *The crown of Mexico. Maximilian and his Empress Carlota*, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1971.
- Hochschild Adam, *De geest van koning Leopold II en de plundering van Congo*, Meulenhoff/Kritak, 1998.
- Hyde H. Montgomery, *Mexican Empire, The history of Maximilian and Carlota of Mexico*, The Macmillan Centenary books, 1946.
- Kerckvoorde Mia, *Louise van Orléans, het vergeten leven van Louise-Marie, eerste koningin van België*, Lannoo, Tielt, 1988.
- Kerckvoorde Mia, *Charlotte, van Laken tot Mexico: biografie van een keizerin*, Lannoo, Tielt, 1991.
- Kerckvoorde Mia, *Marie-Henriette, een vrouw in de schaduw van een reus, Leopold II*, Lannoo, Tielt, 1997.
- Keyes Roger, *Leopold III, een beproefd koning, Deel 1, 1901-'40,* Lannoo, Tielt, 1986.
- Keyes Roger, *Leopold III, complot tegen de koning, Deel 2, 1940-'51*, Lannoo, Tielt, 1986.
- O'Connor Richard, *The cactus throne. The tragedy of Maximilian and Carlotta*, Putnam'Sons, New York, 1971.
- Paleologue Maurice, *Les Entretiens de l'imperatrice Eugénie*, Pion, Parijs, 1928.
- Paz Octavio, *Het labyrint der eenzaamheid*, De Arbeiderspers, Amsterdam, 3de druk, 1991.
- Reinach Foussemagne, *Charlotte de Belgique, Impératrice de Mexique*, Lib. Plon, Parijs, 1925.
- Van der Smissen, *Général Baron, Souvenirs de Mexique 1864-1862,* Lebegue, Brussel, 1892.
- Velaers Jan & Van Goethem Herman*, Leopold III, de koning, het land, de oorlog*, Lannoo, Tielt, 1994.
- Viel-Castel, Comte Horace, *Mémoires sur le règne de Napoléon III. 1851-'64*, 3 vol., Parijs, 1883.
- Vogel H. Ph., *Geschiedenis van Latijns-Amerika*, Aula, Het Spectrum, Utrecht, 4de druk, 1992.
- Weygand J., *Weygand mon Père*, Parijs, 1970.
- Witte Els & Craeybeeck Jan, *Politieke geschiedenis van België sinds 1830, spanningen in een burgerlijke democratie*, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, Ant¬werpen, 4de druk, 1985.
- Wouters Liliane, *Charlotte ou la nuit Mexicaine*, Les éperonniers, Brussel, 1989.
- Ypersele Laurence van, *Impératrice dans la nuit, correspondance inédite de Charlotte de Belgique (février-juin 1869)*, Quorum, Ottignies, 1995.
- Ypersele Laurence van, *Douloureux voyage dans l'imaginaire*, in Le Discours Psychoanalytique Revue de l'Anociation Freudienne, oktober 1991.

Dit is een realisatie van de vereniging

Berla
erfgoedkring vzw

Het project kwam tot stand onder leiding van:

Marie Jeanne Thaelemans – *algemene coördinatie*
Jean Stallaert, Helga Van den Brande – *teksten en presentatie*

De video- en audio-fragmenten waren in handen van:
Guy Verbelen – *regie*
Roger Deprouw – *opnameleiding*
Bart Gerber, Luc Holvoet, Johan Leemans, Albert Maene – *klank en geluid*
Sara Arnoeyts, Anny Berben, Lieve Dantinne, Soetkin Goris,
Tessa Van Asbroeck, Ann Van Dievoet – *actrices*
Chié Sanada – *piano*

en dit alles dank zij de hulp van vele anderen van de erfgoedkring,
die net als de gemeente Meise, de Plantentuin Meise
en de Mexicaanse ambassade hun steentje bijdroegen.

De vzw Berla is de erfgoedkring van Meise, die sinds 1982 poogt het gezamenlijk plaatselijk verleden beter te leren kennen, het te documenteren en veilig te stellen voor de toekomst.
Met een eigen archief, activiteiten en uitgaven zorgt ze dat de mensen van morgen ook kunnen weten hoe het er gisteren aan toeging.

Interesse?
Contacteer ons dan geheel vrijblijvend even:
Brusselsesteenweg 44 bus 1 te 1860 Meise – ON 0425.405.475
www.erfgoedberla.be – erfgoedberla@live.com

V.U.: Jan Verbelen – Heidestraat 12 – 1861 Wolvertem

Plantentuin Meise – kasteel van Boechout

ADIÓS MAMÁ CARLOTA

EEN VERGETEN KEIZERIN



tentoonstelling 01.11.2026 – 02.05.2027

Berla nodigt je uit voor een unieke tentoonstelling ter gelegenheid van het 100-jarig overlijden van prinses Charlotte van België.
In het kasteel van Boechout, waar zij bijna een halve eeuw doorbracht, wandel je door een leven dat balanceerde tussen koninklijke plicht, wereldpolitiek en diepe persoonlijke tragedie.

Charlotte, of "Carlota" zoals ze in Mexico genoemd werd, groeide uit tot een vrouw die de wereld rondreisde, haar man verloor in een turbulente periode en uiteindelijk rust vond in Meise.
Haar verhaal is er één van grandeur, verlies, veerkracht en stille schoonheid.

Tijdens deze tentoonstelling ontdek je documenten, foto's, brieven en verhalen die haar opnieuw tastbaar maken. Je bezoekt kamers waar ze leefde, schreef en dacht.
Het kasteel fluistert nog steeds haar aanwezigheid…



Charlotte werd in 1840 geboren als de dochter van onze eerste koning, Leopold I, en zijn echtgenote Louise-Marie. Ze had twee broers: Leopold (de latere koning) en Philippe.

In 1857 trad ze in het huwelijk met aartshertog Maximiliaan, de jongere broer van de Oostenrijkse keizer Franz-Jozef I. Ze vestigden zich eerst in Miramar toen Maximiliaan daar tot de gouverneur van Lombardije en Venetië was benoemd.

Maar toen dat misliep, kwam de Franse keizer Napoleon III met het voorstel hem tot keizer van Mexico te benoemen, iets dat hij aanvaarde. Dus vertrokken Charlotte en Maximiliaan in 1864 naar hun nieuwe midden-Amerikaanse keizerrijk.



Maar Mexico beleefde toen een hevige politieke storm met gewelddadige binnenlandse en buitenlandse opposanten. De bittere conflicten maakten zijn heerschappij erg wankel en toen hij zijn laatste gevecht verloor eindigde hij tenslotte in 1867 voor het vuurpeloton.

Charlotte was ondertussen reeds terug naar Europa gekomen en poogde hier tevergeefs steun voor haar echtgenoot op de been te brengen.
Dat mislukte helemaal en hoewel ze bleef hopen verzonk ze toch steeds dieper in geestelijke problemen.



Uiteindelijk kwam ze terecht in het kasteel van Tervuren en vanaf 1879 hier in Meise in het kasteel van Boechout.

Ze overleed hier ook in 1927 en haar lichaam werd in de koninklijke crypte van Laken bijgezet.

Is erfgoed ook iets dat jij belangrijk en waardevol acht?
Wil je ons een steuntje in de rug geven?
Wel, kom dan ook als lid bij onze kring en help ons de waardevolle zaken van gisteren door te geven aan allen die na ons komen…

HOE ? *Het makkelijkst via een overschrijving:*

als **GEWOON LID:** vanaf **€ 20** naar onze rekening **BE80.7380.4197.7477**
met vermelding van jouw email (of jouw postadres)

of nog beter:

als **STEUNEND LID:** vanaf **€ 40** naar onze rekening **BE80.7380.4197.7477**
met vermelding van jouw email (of jouw postadres).

En samen zorgen we dat ons gezamenlijk verleden niet vergeten zal worden.

Het Berla-tijdschrift is een uitgave van de **VZW BERLA,**
Brusselsesteenweg 44 bus 1 – 1860 Meise, O.N. 0425.405.475

Bestuursleden: Marcel Belgrado, Jan Buyens *(secretaris),* Herwig Cornelis, Willem De Ridder, Marc Gillisjans, Jean-Pierre Gilson, Jean Stallaert, Marie Jeanne Thaelemans *(activiteitencoördinator),* Eric Van Baelen *(ondervoorzitter),* Stijn Van Caekenberghe, Helga Van den Brande *(penningmeester),* Luk Van den Brande, Ann Van Dievoet, Jan Verbelen *(voorzitter).*

Verantwoordelijke uitgever: Jan Verbelen, Heidestraat 12 – 1861 Wolvertem.
Redactie: Eric Van Baelen & Marc Gillisjans.

erfgoedberla@live.com – www.erfgoedberla.be

rekeningnummer BE80.7380.4197.7477









Wil je graag **ons archief** consulteren?
Maak dan vooraf even **een afspraak**,
via onderstaande e-mail of telefoonnummer:

erfgoedberla@live.com

tel. **02.269.92.82** bij Willem De Ridder.









Wil je ons graag nog wat extra-ondersteuning geven?
Waarom ons niet **sponsoren** door een advertentie te laten opnemen?
Stuur eens een mailtje naar: erfgoedberla@live.com en we contacteren je snel…

Ontmoetingscentrum

't Moment

Retro café
Concerten
Vergaderingen
Privé feestjes

Brusselsesteenweg 40 - 1860 Meise
tel. 0473 99 36 29

Van Ossel
Keukens, badkamermeubelen & inbouwkasten

Wilgenlaan 17 bus1
1861 Wolvertem (Meise)
Tel: 02/269.91.02
E-mail: van.ossel.keukens@telenet.be

www.vanosselkeukens.be

ilwa

NIET BINDENDE VOORINSCHRIJVING

Dames en Heren van Wolvertem

1000 jaar bestuur



De geschiedenis van het bestuur van Wolvertem met een aparte insteek. Over ridders en edelvrouwen, keizers, koningen, prinsen, hertogen, burgemeesters enz. Inclusief hun levensverhalen.

Koffietafelboek van 30 x 30 cm met harde kaft

Honderden foto's, waaronder vele in kleur

Ca. 215 pagina's

AUTEUR

Luk Van den Brande

Prijs ?

afhankelijk van de voorinschrijvingen, maar circa € 50...

Interesse ?

mailtje naar: lukvandenbrande@telenet.be







CAFÉ OSSEL-STAR
Bij Nico & Sofie

zeer ruim zomerterras - biljartzaal - zaal voor vergaderingen en feesten

Kasteelstraat 12 – 1785 OSSEL (Brussegem) – 052 57 01 60

Openingsuren: MAANDAG: vanaf 13u - DINSDAG, DONDERDAG, VRIJDAG en ZATERDAG: vanaf 10u
ZONDAG: vanaf 9u
en op WOENSDAG zijn we gesloten

FRIET BOTANIEK

maandag-dinsdag	*gesloten*
woensdag	17-21 u
donderdag	17-21 u
vrijdag	12-13.30 & 17-22 u
zaterdag	17-22 u
zondag	17-21 u

Brusselsesteenweg 46
1860 Meise
tel. 0456.70.71.47

miles
a step ahead

roel anciaux
advocatenkantoor

handelsrecht | bouwrecht
huurrecht | familierecht
debiteurenbeheer

Erkend bemiddelaar

Hoogstraat 57/1
B-1861 Meise (Wolvertem)

tel: +32 (0)475 47 95 89

r.anciaux@mileslegal.eu
www.mileslegal.eu

Begonialaan 10 – 1853 Strombeek-Bever

5de Generatie

DAKWERKEN
LANIN W. BV
& Zoon

info@dakwerkenlanin.be tel: 02.267.83.06

DATAREX

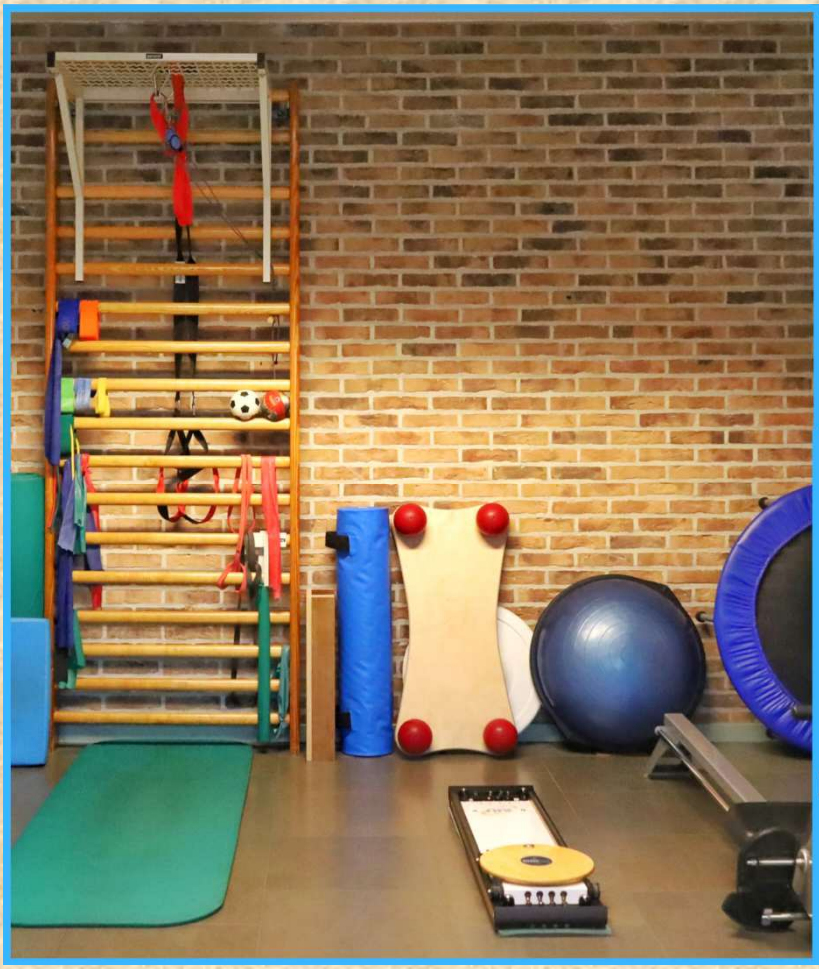
IT EN TELEFONIE VOOR KMO EN ZELFSTANDIGEN



WWW.DATAREX.BE

MECHELSESTEENWEG 277 VILVOORDE 02.253.19.57

UIT SYMPATHIE



Kinesitherapie De Smedt

Smedts Ann - De Smedt Elke
Merchtemsesteenweg 153
1861 Wolvertem
02/269 91 77
info@kinesitherapiedesmedt.be

75
1949 - 2024

Banden ROELANTS
ceva tyre network

UW BANDENSPECIALIST reeds 4 GENERATIES voor

- Personen- en bestelwagen banden
- Motobanden
- Vrachtwagen- en industriebanden
- Land- en tuinbouwbanden
- Alu velgen
- Wieluitlijning
- Batterijen
- Mobiele bandenservice

Merchtemsesteenweg 154
1861 Wolvertem (Meise)
Tel.: 02 269 11 99 - info@bandenroelants.be
www.bandenroelants.be
Aanbevolen door alle leasingmaatschappijen

RESTAURANT

den beiaard bvba

Brusselsesteenweg 48
1860 Meise

tel. 02 269 70 04

www.restaurantdenbeiaard.be
beiaardmeise@gmail.com

Uitgebreide menukaart
Zomerterras
Feestzaal

Sluitingsdagen: dinsdag en woensdag

